

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Stanislav Szpandrzyk

Soukromé pojištění podle nového občanského zákoníku

Diplomová práce

Olomouc 2014

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Soukromé pojištění podle nového občanského zákoníku vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne Stanislav Szpandryk

Obsah

1	Úvod	5
2	Soukromé pojistné právo	8
2.1	Pojištění	8
2.2	Soukromé a veřejné pojištění	9
2.3	Vymezení pojmů	9
2.4	Historický vývoj pojištění	11
2.4.1	Zahraničí	11
2.4.2	České země	13
2.5	Soukromé pojištění v právu EU	16
3	Změny v soukromém pojistném právu	18
3.1	Úvod	18
3.2	Pojistný zájem	21
3.3	Subjekt pojistitele	30
3.4	Pojistné podmínky	35
3.5	Smlouvy uzavírané Adhezním způsobem	41
3.6	Informační povinnost pojistitelů a následky jejího nedodržení	45
4	Závěr	50
5	Seznam použitých zdrojů	53
6	Shrnutí	57
7	Summary	58
8	Klíčová slova	59

Seznam zkratk

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník	NOZ
Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů	OZ
Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění pozdějších předpisů	ZPS
Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů	ObchZ
Zákon č. 501/1917 Z.ř., o pojišťovací smlouvě	ZPS 1917
Zákon č. 145/1934 Sb., o pojistné smlouvě	ZPS 1934
Zákon č. 189/1950 Sb., o pojistné smlouvě	ZPS 1950
Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., Obecný občanský zákoník rakouský	ABGB
Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech	ZOK
Důvodová zpráva ze dne 18. 5. 2011. [online]. Dostupné na < http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/OZ_Duvodova-zprava-11042011.pdf >.	DZ NOZ

1 Úvod

Pojištění je významným právním institutem dnešní doby, je součástí běžného života každého člověka a pomáhá při řešení nepříznivých životních situací zasahujících do jeho majetkové sféry. Potřeba zajistit se pro případ budoucích nejistých událostí, kterou vždy lidé pocíťovali v okamžiku, když začali vykonávat činnost spojenou s určitou mírou rizika, do které investovali své prostředky, vedla k vytvoření samostatného oboru. Natolik specifického oproti ostatním, že si vždy vyžadoval svou vlastní právní úpravu, ať již ve speciálních zákonech, nebo v rámci jiného komplexního právního předpisu, v němž však vždy svou povahou vybočoval oproti ostatním institutům.

Postupně se vyvinuly jednotlivé oblasti pojištění, které si také vyžadují svou vlastní úpravu. Jedná se o pojišťovnictví, v němž došlo k vytvoření komerčních pojišťoven, které disponují obrovskými peněžními prostředky, a staly se vedle bank další typickou finanční institucí. Dále se vyčlenilo veřejné pojistné právo, zajišťující sociální pojištění vznikající na základě skutečnosti stanovené zákonem. A nakonec také soukromé pojistné právo, které je základem pojištění a stalo se naprosto běžným institutem zaručujícím krytí rizik, ať už v životech podnikatelů, ale i všech občanů obecně. Ty chrání před riziky, která život přináší a která přes veškerou snahu nemůžeme nikdy vyloučit.

Soukromé pojištění je předmětem této práce, respektive jeho podoba po přijetí NOZ. To představuje další kapitolu vývoje soukromého pojistného práva v českých zemích, kdy jej znovu začleňuje jako součást kodexu soukromého pojistného práva. Tento vývoj v průběhu historie je velmi zajímavým tématem ke zkoumání a při sledování způsobu úpravy soukromého práva zákonodárcem můžeme vypožorovat tendence, politickou situaci a právní kulturu dané doby.

Cílem mé práce není naprosto komplexní zhodnocení soukromého pojistného práva a všech jeho změn, které přineslo NOZ. Šlo by o práci natolik rozsáhlou, že by vysoce převyšovala kapacitu diplomové práce, pokud by se chtěla detailněji věnovat všem změnám. Některé změny dle mého názoru ani dnes ještě nelze vypožorovat, jelikož NOZ jako velmi zásadní předpis ve vývoji soukromého práva přináší takové změny, že ke zhodnocení jeho celkového vlivu na soukromé právo ještě nelze přistoupit. Cílem mé práce je věnovat se změnám, které považuji za zásadní, které mění běžnou praxi při uzavírání pojištění, mají vliv na chování pojistitele nebo pojistníků a přináší nová oprávnění nebo nové povinnosti. Cílem práce také není všeobecné uvedení do oboru soukromého pojistného práva, tomuto tématu je věnována velká pozornost v odborné literatuře a jeho podstata a většina základních principů je

už po desítky let neměnná. Samostatným tématem akademické práce by poté mohlo být zpracování změn v náhradě škody, které přináší NOZ a jejich vliv na pojištění. Věnovat takovému tématu pouze kapitolu v rámci diplomové práce by dle mého názoru nepřineslo žádný přínos, jelikož by jen zevrubně popsalo nastalé změny a vymezilo nutnost čekat na příslušnou judikaturu.

Ke zhodnocení změn využívám především historicko-genetické metody, jelikož při zkoumání většiny institutů a změn, kterých u nich dochází lze vypožorovat, že často nejde o myšlenky nové, ale převzaté z již historicky vyzkoušené právní úpravy. Samozřejmě k tomu nedochází vždy. Využívám také metodu komparace. Nejčastější metodou je ovšem logická analýza při zkoumání nové právní úpravy, jejího vlivu na pojistnou praxi.

V úvodní kapitole práce stručně uvedu do soukromého pojistného práva, vymezuji jej oproti veřejnému pojistnému právu, a vymezuji základní pojmy, které jsou nezbytné k chápání souvislostí při zkoumání pojistného práva. Poté se zabývám historickým vývojem pojištění nejprve v zahraničí, kde lze nalézt jeho první výskyt, následně detailněji na území českých zemí od prvního výskytu, až po současnost. Jde o oblast hojně zpracovanou odbornou literaturou a tato část mé práce slouží jen k uvedení hlavní části, nacházející se v následující kapitole. V té se nejprve zaměřím na zhodnocení změn, které NOZ do soukromého pojistného práva přinesl, uvedu, jaké jsou jeho tendence, a nastolím základní hypotézu této práce. Tou je, že změny soukromého pojistného práva po přijetí NOZ nelze hledat toliko v konkrétních ustanoveních upravujících soukromé pojištění, ale především v obecných zásadách soukromého práva, v ustanoveních týkajících se obecně závazků a v ustanoveních upravujících ochranu slabší smluvní strany. Právě změny těchto obecných ustanovení NOZ, ve kterých se promítají jak dosavadní základy občanského práva, tak principy převzaté z ObchZ, které se dříve na pojištění nevztahovaly, tak úplné novinky v našem právním řádu. Tyto novinky mají největší vliv na soukromé pojistné právo po jeho opětovném zařazení do kodexu soukromého práva.

Následně se v této kapitole budu věnovat konkrétně institutu pojistného zájmu, který se znovu stává jasnou podmínkou vzniku a trvání pojištění. Poté se budu zabývat subjektem pojistitele, kterým nově nemusí být osoba oprávněná k činnosti dle veřejného práva, což vyjadřuje nezávislost soukromého práva na právu veřejném, jak se k ní hlásí NOZ ve svém úvodním ustanovení. Následně se budu podrobně věnovat změnám v úpravě používání pojistných podmínek jako druhu všeobecných obchodních podmínek a dále nové úpravě uzavírání smluv adhezním způsobem, která doposud v našem právním řádu chyběla. Nakonec vymezuji změny v informačních povinnostech mezi pojistníkem a pojistitelem a následcích

jejich nedodržení, kdy především pojistitel má nové povinnosti, při jejichž nesplnění vzniká nový druh odpovědnosti. Zdrojem pro hodnocení těchto změn jsou často odborné články, které sloužily především jako informační zdroj a u všech nastolených změn se budu snažit dojít k vlastnímu závěru o jejich významu.

Z časového hlediska se zabývám právní úpravou ve všech jejich formách na území českých zemí od dob jejího vzniku, konkrétně u jednotlivých institutů dle toho, jak historická úprava ovlivnila úpravu současnou, nebo zdali v historických souvislostech některých institutů dochází k zajímavému vývoji. Z územního hlediska se věnují úpravě na území českých zemí.

Hlavními hypotézami práce jsou tedy, jak jsem již uvedl výše, fakta, že změna v soukromém pojištění spočívá především v začlenění pojištění do kodexu soukromého práva, dále, že NOZ staví především na zvýšené ochraně slabší smluvní strany, čímž se snaží odstranit nerovnost mezi pojistníky, především fyzickými osobami a pojistiteli, velkými finančními institucemi, které se často snaží zneužít svého výhodnějšího postavení. A také, že přijetí NOZ nevyhnutelně přinese na straně pojistitelů zvýšené náklady, které se bude snažit kompenzovat zvýšením pojistného, tedy zdražením pojištění pro pojistníky. Nelze také než předpokládat, že až do vydání příslušné judikatury, bude po přijetí NOZ jak na straně pojistníků, tak hlavně pojistitelů panovat právní nejistota nad některými novými právy a povinnostmi.

2 Soukromé pojistné právo

2.1 Pojištění

Vymezení pojmu pojištění se věnuje mnoho autorů, téměř v každé publikaci týkající se tohoto právního institutu. Samotné pojištění není právním řádem definováno, je však známa jeho podstata a smysl, který se s novou úpravou nemění. Někdo jej charakterizuje jako činnost směřující k vytváření peněžního fondu, který slouží ke krytí škod vzniklých v důsledku pojistných událostí¹, někdo jako institut sloužící k odstranění nebo zmírnění nepříznivých důsledků způsobených nahodilou událostí². Z obchodního hlediska jde jednoduše o prodej produktu, kdy kupující místo hmotné věci dostane pojistku, tedy potvrzení o uzavření pojistné smlouvy³. Tato smlouva garantuje výplatu peněz v případě ujednané pojistné události.

Pojistitelé tedy uzavírají mnoho pojistných smluv, z placeného pojistného vytvářejí rezervní fond, ze kterého poté vyplácejí pojistné plnění. V tomto fondu neexistuje určitá část, která by byla přiřazena výlučně ke konkrétnímu pojistníkovi, ve skutečnosti je tento fond k dispozici kterémukoliv z pojištěných rizik, které skutečně nastane.⁴ Jde tedy o finanční službu, která jednotlivci pomůže zachovat svoji životní úroveň i v případě, že nastane pojistná událost, která má negativní dopad do jeho ekonomické sféry. Pojišťovna přebírá riziko vzniku pojistné události a vyplácí pojistné plnění v případě, že pojistná událost nastane, pokud nenastane, pojistné připadá pojišťovně, což je ekonomickým motivem pojišťovny, proč vůbec pojištění uzavírat. Naopak na straně pojistníka je důvodem odstranění obav z negativních následků pojistných událostí, za což je ochoten pojišťovně v pojistném zaplatit.

NOZ zařadil pojištění do části čtvrté, hlavy II, dílu 15, ve kterém upravuje závazky z odvážných smluv. Odvážné jsou takové smlouvy, u kterých prospěch či neprospěch alespoň jedné ze stran smlouvy závisí na nejisté události. Pojištění ji označuje jako událost nahodilou, která se za splnění podmínek stanovených ve smlouvě stává událostí pojistnou. Dalšími odvážnými smlouvami jsou dle NOZ sázka, hra a los, k jejich odlišení od pojištění slouží institut pojistného zájmu, o kterém blíže pojednám v následující kapitole.

¹ SPIRIT, Michal. *Pojistné právo*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2000, s. 11.

² FIALA, Josef a kol. *Lexikon: občanské právo*. 2. rozš. vydání. Ostrava: Sagit, 2001, s. 221.

³ § 2775 Odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁴ BLAND, David. *Pojištění: Principy a praxe*. Praha: Česká asociace pojišťoven, 1997, s. 3.

2.2 Soukromé a veřejné pojištění

Pojistné právo představuje souhrn právních norem obsažených v závazných právních předpisech, týkajících se pojištění a pojišťovnictví.⁵ Členíme jej na veřejné a soukromé. Veřejné pojiistné právo upravuje především pojišťovnictví, tedy specifické odvětví ekonomiky zabezpečující eliminaci rizik, jde o systém a pravidla provozování činností spadajících do tohoto odvětví, a to včetně podmínek provozování pojišťovací činnosti.⁶ Jako veřejné pojištění poté označujeme pojištění zákonné.⁷ To slouží většinou k odstranění sociálních rizik a stát zákonem stanoví, pro které osoby a za jakých podmínek je toto pojištění povinné. Naopak soukromé pojištění je až na výjimky dobrovolné, vzniká právním jednáním a vychází z rozhodnutí fyzické nebo právnické osoby.

2.3 Vymezení pojmů

Soukromé pojištění je založeno pojistnou smlouvou, kterou NOZ v § 2758 charakterizuje jako smlouvu, kterou se pojistitel zavazuje vůči pojistníkovi poskytnout jemu nebo třetí osobě pojistné plnění, nastane-li nahodilá událost krytá pojištěním (pojistná událost), a pojistník se zavazuje zaplatit pojistiteli pojistné. Je tedy synallagmatickým vztahem založeným na rovnosti účastníků a jejich vzájemném plnění, kdy plnění jedné ze stran je podmíněno nahodilou událostí. Pojistníkem je osoba, která s pojistitelem uzavřela pojistnou smlouvu a bývá často zároveň pojištěným. V některých případech jsou ale pojistník a pojištěný dvě rozdílné osoby, § 2766 NOZ říká, že pojištěným je osoba, na jejíž život, zdraví, majetek nebo odpovědnost nebo jinou hodnotu pojistného zájmu se pojištění vztahuje. Může dojít také k situaci, kdy je třeba rozlišovat osobu oprávněnou, kterou zákon v § 2770 vymezuje jako osobu, které v důsledku pojistné události vznikne právo na pojistné plnění. V pojištění tedy může nastat situace, kdy stejná osoba je zároveň pojistníkem, pojištěným a osobou oprávněnou, ale také situace kdy jde o tři rozdílné osoby. O pojistiteli detailně pojednám v následující kapitole. Pojistná událost je nahodilá skutečnost, se kterou pojistná smlouva spojuje vznik povinnosti pojistitele poskytnout pojistné plnění. Pojistným jsou platby pojistníka pojistiteli, ke kterým se smlouvou zavázal, což je jeho základní povinností. U pojistného vymezujeme především jeho výši, splatnost a četnost plateb.

Pojištění lze dělit z mnoha hledisek. Nejprve je třeba rozlišit pojištění zákonné, to jsem již výše zařadil do pojištění veřejného, někdy označovaného jako sociální pojištění, týká se pouze fyzických osob a vzniká na základě skutečnosti stanovené zákonem. Soukromým

⁵ ŠKOPOVÁ, Věra. *Pojistné právo*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1995, s. 36.

⁶ KARFÍKOVÁ, Marie, PŘIKRYL, Vladimír. *Pojišťovací právo*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 11.

⁷ ŠKOPOVÁ: *Pojistné právo...*, s. 37

pojištěním je poté pojištění smluvní, založené pojistnou smlouvou, které lze dělit na dobrovolné a povinné. Tyto formy pojištění se rozlišují podle zavazovacích důvodů, z nichž pojištění vzniká.⁸ Vedle klasického dobrovolného, které je založeno pojistnou smlouvou uzavřenou dobrovolně pojistníkem, je povinné pojištění uzavíráno rovněž smlouvou, ale na základě povinnosti ukládané zvláštním právním předpisem. Taková povinnost je zákonem stanovena zejména pro ty činnosti, které mohou být zdrojem zvýšeného rizika, s nímž je spojeno zvýšené nebezpečí vzniku škody, je tak chráněn poškozený, aby byl odškodněn vždy v případě vzniku újmy. NOZ upravuje povinné pojištění v § 2779 a násl. Právní řád v České republice zakotvuje celou řadu povinných smluvních pojištění, namátkou pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře, pojištění odpovědnosti za škodu advokáta, pojištění za škodu lékaře či lékárníka nebo nejtýpičtěji pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. Nejvíce se toto pojištění uplatňuje jako pojištění odpovědnosti za škodu.⁹

U soukromého pojištění je poté třeba rozdělovat mezi pojištěným obnosovým a škodovým. Účelem škodového pojištění je dle § 2811 NOZ poskytnutí pojistného plnění, které v ujednaném rozsahu vyrovnává úbytek majetku vzniklý v důsledku pojistné události, tedy základním určovatelem pro poskytnutí pojistného plnění je výše škody. U škodového pojištění také dochází k přechodu práv na pojistitele dle § 2820. Pokud má oprávněná osoba možnost domáhat se náhrady škody u jiné osoby, vyplacením pojistné částky toto oprávnění přechází na pojistitele. Naopak, pro pojištění obnosové je dle § 2821 NOZ charakteristické, že oprávněná osoba získá, pokud nastane pojistná událost, dohodnutou finanční částku, bez ohledu na rozsah škody. K přechodu práv na pojistitele nedochází.¹⁰ Rozdíl je také v přístupu k množnému pojištění¹¹. U škodového pojištění i při uzavření více pojistných smluv s různými pojistiteli na stejné riziko má oprávněná osoba nárok pouze na náhradu skutečně utrpěné újmy. Naopak u obnosového pojištění by vznikl nárok oprávněné osoby na plnění z každé jednotlivé smlouvy.¹² Z obsahu pojistné smlouvy tedy musí vyplývat, je-li pojištění uzavíráno jako škodové, či obnosové, kdy většina druhů pojištění může být uzavírána oběma způsoby, ale například pojištění odpovědnosti za škodu lze dle § 2861 odst. 3 sjednat pouze jako pojištění škodové, stejně tak pojištění právní ochrany dle § 2856 odst. 3.

Dalším základním dělením pojištění je dělení dle předmětu pojištění, tedy dle předmětu, který je chráněn. Základními druhy jsou pojištění osob, pojištění majetku a

⁸ KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo*. Svazek II. 2. vydání. Praha: Orbis, 1974, s. 138.

⁹ KARFÍKOVÁ, PŘÍKRYL: *Pojišťovací právo...*, s. 285.

¹⁰ § 2822 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹ § 2816 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹² KARFÍKOVÁ, PŘÍKRYL: *Pojišťovací právo...*, s. 219-220.

pojištění odpovědnosti za škodu. NOZ ještě konkrétně upravuje pojištění právní ochrany, pojištění úvěru nebo záruky a pojištění finančních ztrát. Pojištění osob se týká života a zdraví fyzické osoby, případně jejího osobního stavu. Události zakládající pojistné plnění jsou dle § 2824 NOZ smrt osoby, dožití se určitého věku, nemoc, úraz nebo jiná skutečnost související se zdravím nebo změnou osobního postavení fyzické osoby. V případě, že tato skutečnost nastane, má oprávněná osoba právo na výplatu ujednané částky, důchodu, nebo právo na pojistné plnění v určené výši. Pojištění osob se tedy nejčastěji uzavírá jako pojištění obnosové a zpravidla na dlouhá časová období v řádu desítek let. Do pojištění osob zákon řadí životní pojištění, úrazové pojištění a pojištění pro případ nemoci. Pojištění majetku je uzavíráno pro případ jeho poškození, zničení, ztráty, odcizení nebo jiných škod, které na něm vzniknou.¹³ Praxí se vyvinula řada druhů pojištění chránících majetek, zejména pojištění pro případ poškození nebo zničení věci živelní událostí, pojištění pro případ odcizení věci, pojištění pro případ úmyslného poškození nebo zničení věci apod.¹⁴ V praxi jsou nejčastěji uzavírány komplexní pojistné produkty kombinující jednotlivé druhy, kdy spolu s pojištěním majetku se ve velké většině případů také pojišťuje odpovědnost. Dle § 2849 není-li u pojištění majetku ujednána pojistná hodnota, je touto hodnotou obvyklá cena majetku. Pojištění odpovědnosti dle § 2861 odst. 1 NOZ umožňuje, aby pojistitel za pojištěného nahradil poškozenému škodu, popřípadě i jinou újmu, kterou je dle zákona nebo smlouvy pojištěný povinen nahradit. Poškozený však dle § 2861 odst. 2 nemá právo na pojistné plnění od pojistitele, nebylo-li smlouvou nebo zvláštním zákonem sjednáno jinak.

2.4 Historický vývoj pojištění

2.4.1 Zahraničí

Vývoj pojištění byl vždy spojen s vývojem obchodu ve společnosti. Tam kde docházelo k jeho rozvoji, sdružování do organizací vykonávajících společnou obchodní činnost, vždy došlo ke vzniku pocitu vzájemnosti a potřeby zajištění, protože každá činnost sebou přinášela ekonomické riziko. Ve starověkých civilizacích docházelo k uzavírání různých typů dohod, poskytujících nějaký druh zajištění pro případ, že nastane skutečnost, která pramenila z typicky obchodní nebo jiné činnosti. Například kameníci ve starověkém Egyptě uzavírali vzájemné dohody o společném krytí výdajů na pohřby, majitelé karavan v Babylónii uzavírali dohody o vzájemném krytí ztrát.¹⁵ Průkazně tyto skutečnosti však doložit nelze, a tak první důkazy o existenci pojištění pocházejí až ze starověkého Říma, kde

¹³ ŠKOPOVÁ: *Pojistné právo...*, s. 99.

¹⁴ KARFÍKOVÁ, PŘIKRYL: *Pojišťovací právo...*, s. 256-257.

¹⁵ ŠKOPOVÁ: *Pojistné právo...*, s. 13.

byly vytvářeny spolky poskytující plnění např. na vypravení pohřbu nebo pro poskytnutí věna nevěstě apod.¹⁶

Modernější formy pojištění se v Evropě začaly vytvářet znovu s rozvojem obchodní činnosti, vznikaly tzv. gildy, tedy spolky vytvářející společnou pokladnu, ze které vyplácely pojistné plnění, jestliže došlo k pojistné události. První pojistná smlouva byla podepsána v Pise 13. 4. 1379 a zahájila éru komerčního námořního pojištění a námořního práva. Ještě starší je poté dochovaná smlouva z roku 1308 uzavřená mezi opatem kláštera sv. Denise v Paříži a arcibiskupem kolínským o doživotním vyplácení důchodu.¹⁷

Jelikož k rozvoji pojištění docházelo při rozvoji obchodní činnosti, není překvapením, že jeho největší rozvoj nastal při takzvané *obchodní revoluci*, při které evropské státy, zejména Anglie, zahájily výpravy lodí do Asie a Ameriky. Tato činnost sebou nesla obrovské riziko ztrát při přepravě zboží po moři a obchodníci a majitelé lodí se snažili zabezpečit se před takovými ztrátami. Jedním způsobem bylo společné investování do skupiny lodí se společným nákladem, kdy si mezi sebou rozdělili riziko ztráty a zároveň se ve stejném podílu dělili o případný zisk. Dalším způsobem bylo, že majitelé lodí poskytli určitý obnos peněz jednotlivé osobě nebo skupině osob, kdy se tyto osoby zavázaly, v případě že se lodi nepodaří dokončit plavbu, poskytnout mu odškodnění.¹⁸ Zde lze rozpoznat počátky moderního pojištění a pojišťovnictví, kdy jedna strana poskytuje pojistné, druhá strana má povinnost poskytnout pojistné plnění, ale pouze v případě, že nastane budoucí nejistá událost.

Námořní pojištění tedy bylo dominantním druhem pojištění, a to natolik, že v některých právních kulturách dlouho trvalo, než autoři zákonů připustili, že nebezpečí moře není jediným nebezpečím vyžadujícím pojistné ochrany.¹⁹ Například i ABGB ve svém § 1289 předpokládal, že pojistná smlouva se uzavírá především při přepravě zboží po vodě. Centrem námořního pojištění byl v 16. století Londýn, především kavárna Edwarda Lloyda, kde fungovali makléři pojišťující námořní lodě za co nejvýhodnějších podmínek. S rozvojem obchodní činnosti se různily i vznikající rizika, proti kterým se obchodníci chtěli pojistit. Postupně začala vznikat pojištění požární, odpovědnosti za škodu, úrazová, začalo se také

¹⁶ KARFÍKOVÁ, PŘIKRYL: *Pojišťovací právo...*, s. 18.

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ BLAND: *Pojištění...*, s. 1-2.

¹⁹ HORN, Josef. *Pojistné právo: zákon ze dne 3. července 1934 čís. 145 Sb. z. a n. o pojistné smlouvě, pojistné regulativy, zákon ze dne 11. července 1934, čís. 147, Sb.z. a n. o zabezpečení nároků pojistníků v pojištění soukromém a o státním dozoru na soukromé pojišťovny a ostatní ustanovení související s právem pojistným s vysvětlivkami, srovnávacími statěmi a rozhodnutími nejvyšších stolic.* Praha: V. Linhart, 1934, str. 17.

rozvíjet sociální pojištění. Vůbec první komerční pojišťovnou byla Společnost pro pojišťování vdov a sirotek v Londýně, založena r. 1699.²⁰

2.4.2 České země

Rozvoj podnikání v habsburské monarchii oproti státům západní Evropy zaostával, proto také pojištění na území českých zemí přichází později²¹. S pojmem pojištění se sice začínáme setkávat v 17. století, především s rozvojem výroby vzrostla potřeba požárního pojištění, což dokonce vedlo k podání návrhu na zřízení povinného požárního pojištění budov. Tento návrh Jana Kryštofa Bořka však nebyl realizován. Ochrana před požárem byla zajišťována cechy a gildy.²² K rozvoji pojištění v moderním smyslu došlo až v 19. století spolu s rozvojem soukromého podnikání, kdy z rozhodnutí císaře Františka I. ze 4. září 1819 bylo pojišťovnictví ponecháno v rukou soukromých pojišťoven. Stát si ale ponechal kontrolní a dozorčí pravomoci nad pojišťovacími ústavy, a to jak nad jejich zakládáním, tak nad vlastní činností. Tento princip byl naprosto odlišný oproti systému německému, kde bylo akcentováno pojištění veřejné.²³ Vedle této úpravy pojišťovnictví, umožňující vznik soukromým pojišťovnám byla přijata první úprava pojistné smlouvy v českých zemích, a to v ABGB. Ten ji zařadil stejně jako nyní NOZ do smluv aleatorních, odvážných, které v § 1267 vymezuje jako smlouvy, které slibují a přijímají naděje ještě nejistého prospěchu. Pojistná smlouva byla upravena v § 1288 až 1292, kdy v úvodním ustanovení byla definována: „Vezme-li někdo na sebe nebezpečství škody, která by mohla jiného postihnout bez jeho zavinění, a slíbí-li mu, že mu dá za jistou cenu smlouvenou náhradu, vzniká pojistná smlouva. Pojistitel jest při tom zavázán za nahodilou škodu a a pojištěný na slíbenou cenu“. Předmět pojištění, jak jsem již uvedl výše, byl vymezen především jako přepravované zboží, a to buď po vodě nebo zemi, připouštělo se ovšem, že předmětem pojištění mohou být i jiné věci jako domy nebo pozemky a jejich ochrana proti nebezpečí požáru, vody nebo jiných živlů, tento výčet byl považován za demonstrativní.²⁴ Tato úprava velmi brzy přestala odpovídat potřebám doby a byla kritizována jak ze strany právní praxe, tak právní teorie. Nestačila především vývoji pojištění jako běžné obchodní praxe, kdy po přijetí obchodního zákoníku z roku 1862 bylo pojištění považováno za *absolutní obchod*, naopak ABGB jej nepokládá za více než jen druh závazku podobný hře nebo sázce. O doplnění těchto mezí

²⁰ ŠKOPOVÁ: *Pojistné právo...*, s. 14.

²¹ SCHELLE, Karel, HRADEC, Milan. *Historie právní úpravy pojišťovnictví. 1.* Vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 9.

²² KARFÍKOVÁ, PŘIKRYL: *Pojišťovací právo...*, s. 20.

²³ SCHELLE, HRADEC: *Historie právní úpravy...*, s. 11.

²⁴ Tamtéž, s. 18.

zákonu se snažila judikatura, která se často stavěla proti pojišťovacím ústavům, zejména proti jejich zneužívání pojistných podmínek. Ty byly v 18. století velmi stručné, pojišťovně byla dána velká volnost v uvážení rozsahu vyplácení pojistného plnění, přesto však pojišťovny svá oprávnění nezneužívala. Pojišťovnictví mělo určitý patriarchální charakter, ten se ale postupem času změnil na komerční velkoprovoz a pojistné podmínky začaly obsahovat doložky nepřiměřeně tížící pojistníky. Judikatura je chránila dovoláváním se na zásady víry a pocitovosti, nebo tyto doložky v pojistných podmínkách vykládala jako nejasná vyjádření, která měla být vykládána k tíži smluvní strany, která této položky použila.²⁵ Tato situace vedla k potřebě nové úpravy soukromého pojistného práva, první tendence jsou zaznamenány již ze 70. let 19. století.²⁶

V roce 1905 se započaly práce na novém prameni pojistného práva, které vyústily až v roce 1916 nabytím účinnosti některých ustanovení *pojišťovacího řádu*, v následujících dvou letech došlo k několikerému odložení účinnosti zbylých ustanovení a nakonec k přepracování pojišťovacího řádu v zákon o smlouvě pojistné, který byl vydán dne 23. 12. 1917 s tím, že většina ustanovení nabývala účinnosti od 1. 1. 1919. Mnohá ustanovení však účinnosti nenabyla vůbec.²⁷ To už však jako součást československého právního řádu, jelikož recepčním zákonem byl v plném rozsahu převzat právní řád rakousko-uherské monarchie, a tedy i ZPS 1917. Platil ovšem pouze na území českých zemí, kdy na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byl recipován uherský obchodní zákoník, upravující také pojistnou smlouvu. Vznikla tak nežádoucí dvojkolejnost úpravy pojištění, a tedy již v okamžiku účinnosti ZPS 1917 bylo zřejmé, že bude třeba úpravu pojištění unifikovat. V roce 1934 byl přijat nový zákon o pojistné smlouvě, jeho účelem bylo především odstranit dvojkolejnost pojistného práva v Československu a obsahově se od ZPS 1917 téměř nelišil, došlo pouze k použití všech jeho ustanovení i těch, která původně v roce 1919 nenabyla účinnosti.²⁸

Poválečná úprava pojištění a především pojišťovnictví se vydala opačným směrem, než kterým směřovala doposud. Dekretem prezidenta republiky č. 103/1945 Sb., došlo ke znárodnění soukromého pojišťovnictví na území Československa a pojištění zajišťovalo 5 pojišťoven, národních podniků, které byly zřízeny usnesením ministra financí. V roce 1950 byl poté přijat nový zákon o pojistné smlouvě, dále zákon, kterým se upravovaly poměry

²⁵ HORN: *Pojistné právo...*, str. 19-20.

²⁶ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Soukromé pojišťovací právo československé podle zákona z 23. prosince 1917*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1921, s. 12.

²⁷ HORN: *Pojistné právo...*, str. 24-25.

²⁸ SCHELLE, HRADEC: *Historie právní úpravy...*, s. 85.

v pojišťovnictví a další řada předpisů, které v důsledku znamenaly vytvoření Státní pojišťovny, která získala úplný pojišťovací a zajišťovací monopol v Československu.²⁹

Doba začlenění úpravy soukromého pojištění do občanského zákoníku, nebo jeho speciální zákonná úprava v tomto období nekoresponduje s tendencemi své doby. V komunistickém režimu nebyl občanský zákoník brán jako souhrnný kodex soukromého práva a bylo přijato mnoho jiných zákonů zavádějících duplicitní úpravu soukromoprávních vztahů, pro jednotlivá odvětví byly přijímány tzv. komplexní úpravy. Tato tendence započala již při přijetí občanského zákoníku v roce 1950 a později byla potvrzena přijetím dalšího občanského zákoníku v roce 1964. Vedle něj byly nově vytvořeny zákoníky jako hospodářský, mezinárodního obchodu a zákoník práce, kdy každý z nich představoval úpravu zvláštní pro svou výseč společenských vztahů s tím, že občanský zákoník se soustředil na vztahy spotřebitelské, nebyl již nadále ani obecným předpisem upravujícím majetkové vztahy, ale pouze zákonem upravující majetkové vztahy v oblasti občanské spotřeby. Výsledkem této úpravy byl odklon od evropské kontinentální konvence, a naopak snaha o napodobení sovětského vzoru³⁰.

Paradoxně pojištění, které bylo upraveno zvláštním ZPS 1950, se nově s přijetím OZ dostalo do této *obecné* úpravy. Po roce 1989, respektive po novele účinné od roku 1992 také zůstalo jeho součástí, avšak ve značně pozměněné podobě, přizpůsobené novým podmínkám. Následnou dvojkolejnost úpravy soukromého práva v OZ a ObchZ lze i přes přijetí ObchZ až po roce 1989 brát jako pozůstatek socialistických tendencí, jelikož se opět vydal cestou četných tzv. komplexních úprav, a tak i když byl zákonem vůči OZ speciálním a byla zde možnost použití OZ jako předpisu subsidiárního, jeho použití často vylučoval. Tato situace byla postupně vnímána jako nedostatek a vznikaly tendence vedoucí ke snaze o kodifikaci soukromého práva v uceleném zákoníku. Přístup totalitní byl nahrazen snahou o standardizaci úpravy se zbytkem evropských zemí, což dokládá skutečnost, že v roce 2000 tehdejší ministr spravedlnosti Otakar Motejl dal svým rozhodnutím podnět k zahájení prací na nové rekodifikaci občanského zákoníku, jejichž výsledkem bylo vypracování věcného záměru, který byl následně 18. dubna 2001 schválen vládou. Tento věcný záměr nenavazoval na předchozí pokusy o kodifikaci či novelizaci občanského zákoníku z 90. let, a stal se podkladem pro přijatý nový občanský zákoník o 12 let později³¹.

²⁹ KARFÍKOVÁ, PŘIKRYL: *Pojišťovací právo...*, s. 20.

³⁰ DZ NOZ: I. Obecná část, 1. Vývoj soukromého práva. Zhodnocení platné právní úpravy, A. Vývoj právní úpravy soukromého práva, bod 5 – 6.

³¹ DZ NOZ: Obecná část, 1. Vývoj soukromého práva. Zhodnocení platné právní úpravy, A. Vývoj právní úpravy soukromého práva, bod 9.

Dále právě v této době³², poněkud překvapivě, došlo k vyčlenění soukromého pojistného práva z OZ do zvláštního zákona o pojistné smlouvě s účinností od 1. 1. 2005, což lze vzhledem k výše uvedeným tendencím považovat přinejmenším za netradiční řešení. Takto bylo pojištění upraveno téměř na desetiletí až do přijetí nové komplexní úpravy celého soukromého práva, tedy NOZ.

NOZ jako kodex soukromého práva nahrazuje OZ z roku 1964, který, ač ve značně pozměněné podobě, stál na socialistických základech a i přes novelizační snahu již neodpovídal moderním potřebám dnešní doby a nebyl kompatibilní s evropskou úpravou, respektive novelizační snaha vedla k jeho nesystematičnosti a nepřehlednosti. NOZ již jako moderní soukromoprávní kodex upravuje soukromé právo jako celek a oprostil se od zásad, na kterých stálo soukromé právo v české, respektive československé republice v posledních 50 letech. Především tím, že se změnila některé základy soukromého práva, je ovlivněno soukromé právo pojistné. Na druhém místě jsou samotné změny v jeho hmotně právní úpravě.

2.5 Soukromé pojištění v právu EU

Vedle primárních pramenů unijního práva, které po vstupu ČR do EU mají vliv na celý český právní řád, a tedy i na pojištění, ovlivňují soukromé pojistné právo sekundární prameny tohoto právního řádu. Tedy především směrnice a nařízení.

Směrnice jako pramen práva, který není bezprostředně účinný, zavazují členské státy ke sjednocení svého právního řádu se zněním směrnice. Soukromé pojistné právo není žádnou směrnicí souhrnně upraveno, je zde ale několik směrnic zasahujících do jeho jednotlivých oblastí, nebo upravující přístup k podnikání u jednotlivých druhů pojištění. Jejich účelem je sblížení právních předpisů členských států. Jde především o směrnici upravující přístup k činnosti v přímém pojištění jiném než životním³³, poté o směrnici upravující životní pojištění³⁴ a následně směrnice upravující pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel.³⁵ Mnoho směrnic poté upravuje oblast veřejného pojištění, především pojišťovnictví. Z bezprostředně účinných nařízení poté na pojištění dopadají Nařízení Řím I³⁶

³² datum přijetí 5. 2. 2004

³³ První směrnice Rady 73/239/EHS ze dne 24. července 1973 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti v přímém pojištění jiném než životním a jejího výkonu, ve znění pozdějších směrnic Evropského parlamentu a Rady

³⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/83/ES ze dne 5. listopadu 2002 o životním pojištění, ve znění pozdějších směrnic Evropského parlamentu a Rady

³⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/26/ES ze dne 16. května 2000 o sblížení právních předpisů členských států týkajících se pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a o změně směrnice Rady 73/239/EHS a 88/357/EHS, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/14/ES

³⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy ze dne 17. června 2008.

určující právo rozhodné pro smluvní závazkové vztahy a Nařízení Řím II³⁷ o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy.

V posledním desetiletí se objevily snahy o vytvoření společných základů pro evropské soukromé pojistné právo. Evropský hospodářský a sociální výbor, tedy poradní orgán EU, v roce 2004 vydal dokument s názvem *Opinion of the European Economic and Social Committee on The European Insurance Contract*, tedy jakýsi nástin možnosti přijmout společné zásady pro soukromé pojistné právo. Výbor zdůraznil, že i když se jednotlivé úpravy soukromého pojištění v členských státech značně liší, mají společnou strukturu a původ a je zde proto prostor k jejich unifikaci.³⁸ Navrhoval možnosti, jakým způsobem ji provést, a upozornil na podobnou snahu Evropské komise z roku 1979 v podobě nařízení, které nakonec nebylo pro nedostatek politické vůle přijato.³⁹ Závazný pramen evropského soukromého pojištění sice přijat nebyl, ale přesto z této snahy vznikl dokument, obsahující společné zásady evropského pojistného práva.

Jde o dokument přijatý pracovní skupinou založenou v roce 1999, která byla označována různými názvy, nejčastěji jednoduše jako *Project Group*. Ta si vzala za úkol přepracovat evropské smluvní pojistné právo a výsledkem této snahy se v roce 2009 staly *Zásady evropského pojišťovacího smluvního práva*⁴⁰. Jde o nezávazný dokument, který poskytuje komplexní úpravu soukromého pojistného práva a je alternativou k jednotlivým úpravám v právních řádech členských států. Jde o podobný princip, na kterém fungují zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT. Tento dokument, označovaný zkratkou PEICL byl vzorem i pro úpravu pojištění v NOZ, konkrétně v nové povinnosti pojistitele upozornit zájemce o pojištění na nesrovnalosti mezi nabízeným pojištěním a zájemcovými požadavky stanovené v § 2789⁴¹, o které blíže pojednávám v následujících kapitolách.

³⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy ze dne 11. července 2007.

³⁸ Opinion of the European Economic and Social Committee on „The European Insurance Contract. Úř. věst. C 157/1, 28. června 2005, s. 1.

³⁹ Opinion of the European Economic and Social Committee on „The European Insurance Contract. Úř. věst. C 157/1, 28. června 2005, s. 11.

⁴⁰ PROJECT GROUP "RESTATEMENT OF EUROPEAN INSURANCE CONTRACT LAW". *Principles of European Insurance Contract Law: (PEICL)*. Mnichov: Sellier, 2009, s. 49.

⁴¹ DZ NOZ: k § 2789.

3 Změny v soukromém pojistném právu

3.1 Úvod

NOZ jako kodex soukromého práva znovu začlenil do své úpravy i ustanovení o pojistné smlouvě. Tento zákoník je nástupcem OZ z roku 1964, který byl účinný až do konce roku 2013, ovšem prošel mnoha postupnými změnami. V původním znění bylo pojištění součástí zákoníku, a to až do roku 2004 a jeho vyčlenění do zvláštního ZPS. Následně po dobu téměř 10 let byl základ soukromého pojistného práva upraven v samostatném, speciálním zákoně, OZ byl k němu zákonem obecným.

Při pohledu na úpravu pojištění v NOZ nemůžeme dospět k závěru, že by jeho úprava prošla nějakou radikální změnou. ZPS obsahoval 66 ustanovení, v NOZ se pojištění věnuje 115 paragrafů. Mohlo by se zdát, že počet ustanovení se téměř zdvojnásobil, ale každý, kdo je obeznán s novou úpravou NOZ, si jistě všiml, že zákonodárce se vydal cestou méně obsáhlých paragrafů s menším počtem odstavců, čímž je úprava zpřehledněna. Naopak některá doposud velmi významná ustanovení v zákoně chybí, například výkladové ustanovení § 3, které definovalo téměř třicítku pojmů, nebo poslední paragrafy ZPS, § 65 a § 66, které obsahovaly obsáhlý výčet konkrétních informací, které musel pojistitel zájemci o pojištění před uzavřením smlouvy sdělit. Obsahově NOZ zachovává systematiku ZPS. Jednotlivá ustanovení příliš věcně nemění, spíše je reformuluje a zpřesňuje.⁴²

Jak jsem uvedl v úvodu této práce, jejím cílem ani nemůže být naprosto komplexní zhodnocení dopadu všech změn, které v soukromém pojistném právu nastaly po přijetí NOZ, jelikož některé dopady ještě ani nejsme schopni zaregistrovat. Mým cílem je rozebrat výraznější změny, změny v obecné úpravě pojištění, ne malé změny v úpravě jeho jednotlivých druhů. Vybraným změnám se potom konkrétně v této kapitole věnovat, podrobně zjistit podstatu těchto změn a nastínit, jaký budou mít dopad na praxi.

V úvodu práce jsem také uvedl hypotézu, že nejvýraznější změnou v pojištění nemusí být samotná změna úpravy pojistné smlouvy, ale zařazení této úpravy do komplexního kodexu soukromého práva, který stanoví nová obecná pravidla pro závazky nebo vůbec pro soukromé právo. Právě těmito vlivům se v následující kapitole věnuji nejvíce.

Z pravidla v § 3030 vyplývá, že i když se pojistné smlouvy uzavřené před účinností NOZ řídí dle § 3028 právní úpravou účinnou v době jejich vzniku⁴³, vztahuje se na tyto smlouvy úprava části první, Hlavy I. NOZ. Úvodních 14 paragrafů NOZ tedy působí i na

⁴² WAWERKOVÁ, Magdalena. Změny v pojištění po rekonstrukci občanského zákoníku. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*. 2013, roč. 8, č. 2, s. 57.

⁴³ Pokud si strany neujednají jinak, viz § 3028 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

právní vztahy, které se řídí předchozí právní úpravou, může se tedy zdát, že je zde zaveden určitý typ pravé retroaktivity těchto paragrafů⁴⁴. V těchto ustanoveních nalezneme především „určitá metodologická a hodnotová východiska, na nichž celé soukromé právo staví. Pochopení hlavy I části první nového NOZ je nezbytným předpokladem pro správnou aplikaci dalších pravidel.“⁴⁵ Při posuzování právních vztahů dle předchozí právní úpravy by se tedy měly nově uplatnit principy, na kterých stojí nové soukromé právo, především jde o „zásadní dispozitivitu soukromoprávních ustanovení a zejména ústavní konformitu jejich výkladu s respektem k obecným právním zásadám, jakož i o obecnou presumpci i ochranu dobré víry a zákaz zneužití soukromých oprávnění“⁴⁶. Při bližším pohledu lze dovodit, že nejde o principy nové, ale předchozí úpravou spíše nedostatečně akcentované. NOZ tedy zavádí retroaktivitu nepravou, která je obecně přípustná, má však stanoveny limity přípustnosti. Tato úprava je z historického i mezinárodního hlediska inovativní, v jiných předpisech ji nenalezneme.⁴⁷ Cílem zřejmě bylo usměrnit civilní judikaturu, která byla doposud považována za problematickou, s tím limitem, že musí být zachována předvídatelnost soudních rozhodnutí a soudy se musí vyhnout libovůli při posuzování rozporu stávající judikatury s novými principy dle NOZ musí použít přiměřenosti.⁴⁸ Další limity působnosti těchto ustanovení jsou poté dány kogentními ustanoveními předchozí právní úpravy, nemohou také sloužit ke zhojení neplatnosti smlouvy uzavřené před nabytím účinnosti NOZ.⁴⁹

NOZ především důsledně chrání slabší smluvní stranu, tu vymezuje v § 433 Odst. 2, kdy za slabší smluvní stranu se považuje ten, kdo vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním. Je zde tedy vyvratitelná právní domněnka umožňující důkaz opaku. Zda-li je smluvní strana stranou slabší, se tedy bude posuzovat v každém případě individuálně, kdy v případě, že to např. podnikatel prokáže, může být i on ve vztahu s jiným podnikatelem považován za slabší stranu.⁵⁰ Toto obecné pravidlo je poté blíže aplikováno v jednotlivých ustanoveních chránících slabší smluvní stranu, lze říci, že se prolíná většinou změn, které NOZ do pojistného práva přináší.

Mezi nejvýraznější změny, kterým se dále v této kapitole věnuji, řadím závislost vzniku a trvání pojištění na existenci pojistného zájmu, nový způsob vnímání subjektu

⁴⁴ BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2013, s. 23.

⁴⁵ Tamtéž, s. 9.

⁴⁶ DZ NOZ: k § 3030.

⁴⁷ KOUKAL, Pavel. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I.: Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2331.

⁴⁸ Tamtéž, s. 2332-2333.

⁴⁹ BEZOUŠKA, PIECHOWICZOVÁ: *Nový občanský zákoník...*, s. 23-24.

⁵⁰ BEZOUŠKA, PIECHOWICZOVÁ: *Nový občanský zákoník...*, s. 233-234.

pojistitele, zásadní změny v pravidlech pro používání pojistných podmínek, úpravu obsahu smluv uzavíraných adhezním způsobem a změny v informačních povinnostech, zejména ze strany pojistitele k zájemci o pojištění, a následky jejich nesplnění. V rámci těchto kapitol se zabývám i jinými oblastmi, jejichž úprava doznala změn, které s uvedenými tématy úzce souvisí, jako je výše zmíněná výrazná ochrana slabší smluvní strany, nezávislost práva soukromého na právu veřejném, nově upravená povinnost k pravdivým sdělením a upozorňování na nesrovnalosti mezi požadavky zájemce o pojištění a nabídkou pojistitele, změny v rámci šetření pojistné události, přednost relativní neplatnosti právního jednání před absolutní neplatností, kogentnost a dispozitivnost norem.

Pro laika, běžného občana bude nejvýraznější změnou v pojištění skutečnost, že obecně všechny pojistky budou dražší⁵¹. NOZ přináší nové možnosti, kdy pojistitel musí například vrátit již vybrané pojistné, vzniknou mu nové náklady související se způsobem uzavírání smluv dle NOZ a v neposlední řadě dochází k obrovským změnám v oblasti náhrady škody, kdy pojišťovny budou muset vyplácet mnohem větší částky za odškodnění. K zásadní změně dochází především v tom, že od 1. 1. 2014 je zrušena vyhláška ministerstva zdravotnictví o odškodnění nemajetkové újmy a jí zavedený bodový systém, hodnotící způsobenou újmu. I nadále se u škody na zdraví nahrazuje zejména vytrpěná bolest, kompenzuje ztížené společenské uplatnění a nahrazuje ztracený příjem, mění se ale způsob, jakým se určuje výše náhrady⁵² a to dle § 2958⁵³ NOZ. Exaktní způsob stanovení odškodnění dle vyhlášky nahrazuje zákon jediným ustanovením, kde způsob hodnocení újmy vymezuje neurčitými právními pojmy plného odčinění újmy a zásadou slušnosti. Za této situace hrozí velká míra právní nejistoty jak na straně veřejnosti, tak soudů, které ztratily jednoznačné vodítko pro určení odškodnění.⁵⁴ Z tohoto důvodu vydal nejvyšší soud *Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*, tedy právně nezávazný dokument, který má sloužit k snížení právní nejistoty a poskytnout určitá vodítka ke stanovení odškodnění za nemajetkovou újmu. Tato metodika byla přijata občanskoprávním a obchodním kolegiem nejvyššího soudu ve

⁵¹ VESECKÝ, Zdeněk. *Zdraží všechny pojistky, na vině je nový občanský zákoník* [online]. podnikatel.cz, 24. ledna 2014 [cit. 19. června 2014]. Dostupné na <<http://www.podnikatel.cz/clanky/zdrazi-vsechny-pojistky-na-vine-je-novy-obcansky-zakonik/>>.

⁵² NOVÁKOVÁ, Eva. *Co nového přinese nový občanský zákoník v oblasti odpovědnosti za škodu?* [online]. cap.cz, 2013 [cit. 19. června 2014]. Dostupné na <<http://cap.cz/ItemP.aspx?t=0&id=30>>.

⁵³ § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

⁵⁴ Nejvyšší soud. *Metodika k § 2958 o.z.* [online]. nsoud.cz, 12. března 2014 [cit. 26. června 2014], s. 1.

Dostupné na <[http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/1bb567a46d26daa4c1257cba003b23cd/\\$FILE/A%20-%20Preamble.pdf](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/1bb567a46d26daa4c1257cba003b23cd/$FILE/A%20-%20Preamble.pdf)>.

spolupráci se Společností medicínského práva, zástupci pojistitelů a dalších právnických a lékařských profesí.⁵⁵

Při odškodnění nemajetkové újmy se konkrétně zohledňuje jaké následky má dané zranění pro člověka, je totiž nutno rozlišovat situaci, kdy stejné zranění, například dolní končetiny, postihne úředníka, který je dále schopen pokračovat ve své práci, nebo profesionálního sportovce, který ztratí možnost žít se dosavadním způsobem, dále se rozšiřuje okruh odškodňovaných osob, které utrpěly duševní útrapy.⁵⁶ Samotná náhrada škody v NOZ by vydala na samostatnou vědeckou práci a není předmětem této diplomové práce.

Všechny výše uvedené skutečnosti zdůvodňují, že pojišťovny budou zdražovat své pojistky, což se projeví ve vyšším pojistném. Základem pojišťovnictví je vytvářet a rozdělovat speciální peněžní rezervy a fondy a v rámci stanovených pravidel je užívat k uhrazování pojistných potřeb vznikajících z pojistných událostí.⁵⁷ Pojišťovny tedy mají povinnost být schopny vyplatit pojistníkům pojistné plnění v případě pojistných událostí a k tomu musejí disponovat dostatečnými finančními prostředky. Je tedy logické, že při vyšších vyplácených částkách za pojistné události, širšímu okruhu osob, bude nutné tento finanční fond navýšit, čehož budou pojišťovny dosahovat zvýšením pojistného.

Nakonec je nutno podotknout, že nadále zůstávají v platnosti speciální zákony upravující některé druhy pojištění, vůči kterým byl ZPS zákonem subsidiárním, například zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. Funkci obecného předpisu k těmto zákonům nyní plní NOZ.

3.2 Pojistný zájem

Pojem pojistný zájem se v české právní úpravě objevuje již v prvorepublikových zákonech⁵⁸, a to dokonce ve stejném ustanovení § 63. Bylo užíváno pojmu zájem na pojištění, jeho význam byl však v podstatě stejný. Zákon s tímto pojmem pracoval pouze v souvislosti s pojištěním majetkovým, nikoli životním. V následné úpravě pojistného práva, tedy v zákoně ZPS 1950 a poté v OZ se tento pojem neobjevuje. Nalezneme jej znovu až v ZPS, tedy v právní úpravě soukromého pojistného práva bezprostředně předcházející současné právní

⁵⁵ Nejvyšší soud. *Metodika k § 2958 o.z.* [online]. nsoud.cz, 12. března 2014 [cit. 26. června 2014]. Dostupné na <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika>.

⁵⁶ ŠÍSTKOVÁ. *Přikryl: Nový občanský zákoník je revolucí v pojištění odpovědnosti* [online]. opojisteni.cz, 23. listopadu 2013 [cit. 19. června 2014]. Dostupné na <<http://www.opojisteni.cz/kdo-je-kdo/rozhovory/prikryl-novy-obcansky-zakonik-je-revoluci-v-pojisteni-odpovednosti/>>.

⁵⁷ ŠKOPOVÁ: *Pojistné právo...*, s. 13.

⁵⁸ zákon č. 501/1917 Sb., o pojišťovací smlouvě (zákon ještě přijat říšskou radou, následně recipován) a zákon č. 145/1934 Sb., o pojistné smlouvě.

úpravě v NOZ, kde jej nalezneme rovněž. V obou těchto úpravách již v souvislosti jak s životním, tak majetkovým pojištěním.

Jeho význam byl v podstatě vždy od vzniku pojistného vztahu stejný. Různý však byl postoj zákonodárce k jeho úpravě, definování, či nedefinování v zákoně, následcích jeho nedostatku. Významem pojistného zájmu je především odlišení pojištění od sázky, či hry. Činí tak přístupem k vznikajícímu riziku, kdy u sázky, či hry je vznik rizika předmětem vztahu (je na něm zájem subjektů, respektive s ním počítají), u pojištění mají subjekty zájem o co nejučinnější snížení rizika. Úplně však riziko eliminovat nelze, a tak vzniká pojistný zájem zájemce na pojištění, a tedy na ochranu před následky pojistné události. Tento rozlišovací význam byl prvotní a lze říct historický, ne však jediný.

Je základním pojmem soukromého pojistného práva a podmínkou vzniku a trvání pojistného vztahu. Vedle rozlišovacího významu chápeme pojistný zájem jako potřebu ochrany před vznikem pojistné události, tedy před škodou vzniklou na hodnotě, na jejíž ochraně má pojistník zájem, bez pojistného zájmu není pojištění možné⁵⁹. Představuje nám abstraktní hodnotu pojistného plnění, která je pak (v případě že vznikne) konkretizována vzniklou škodou. Takovýto zájem musí mít pojistník vždy⁶⁰. Vzniklá škoda se jej musí dotýkat, především zasahovat negativně do jeho majetkové sféry. Musí tedy existovat legální ekonomický důvod pro to, aby obdržel pojistné plnění, tedy aby měl zdroj finančních prostředků v případě, že je bude nucen v souladu s právem vydat. Například když zničí cizí věc, aby nemusel vydávat peníze na její opravu, nebo aby nemusel osobně pečovat o osobu ve své péči, ale mohl za tyto služby zaplatit⁶¹, z tohoto příkladu lze rozpoznat situaci, kdy pojistník, který není zároveň osobou pojištěnou, má pojistný zájem, jelikož pojistná událost by negativně zasahovala do jeho majetkové sféry, konkrétně jde o institut pojištění cizího pojistného rizika⁶². V opačném případě by pojištění ztrácelo svůj esenciální význam institutu, který slouží k zabezpečení před hrozícím nebezpečím a nesmí nikdy sloužit k vytváření zisku, ke spekulaci⁶³. Taková osoba by tedy uzavírala pojištění se zjištěným záměrem, směřujícím ke zneužití tohoto institutu, nejčastěji pomocí pojistného podvodu, nebo jiným nezákonným způsobem.

⁵⁹ HORN: *Pojistné právo...*, str. 378.

⁶⁰ WAWERKOVÁ: *Změny v pojištění...*, s. 58.

⁶¹ WAWERKOVÁ, Magdalena. In BOHMAN, Ludvík, DRYJOVÁ, Libuše, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě: komentář*. 1. Vydání. Praha: Linde, 2004, s. 33.

⁶² Pojem cizí pojistné riziko užíval zákon o pojistné smlouvě, NOZ v § 2767 upravuje pojištění cizího pojistného nebezpečí

⁶³ DZ NOZ: k § 2761 – 2765.

Jak jsem uvedl výše, zákonodárce k němu v historii přistupoval různě. V počátcích pojištění v Československu byl v zákonech vymezen jako podmínka existence pojistného vztahu, byly stanoveny důsledky jeho neexistence nebo odpadnutí, které v důsledku znamenaly neplatnost smluvního vztahu, respektive tento vztah vůbec nevznikl, nebyl-li pojistný zájem dán od začátku⁶⁴.

Tato úprava tedy samotný pojem pojistného zájmu nedefinovala, nekonkretizovala, ale vymezila důsledky jeho nedostatku, nebo pominutí. Všeobecně i v současnosti je evropským standardem, že zákon pojem pojistného zájmu nedefinuje, jeho obsah považuje za známý. Ale naprostá většina tento pojem používá, pracuje s ním a vnímá ho stejně jako česká právní úprava, tedy jako podmínku vzniku a trvání pojištění.⁶⁵ Z povahy ustanovení o pojistném zájmu lze konstatovat, že záměrem zákonodárce bylo, aby tato ustanovení měla kogentní povahu, a to ve všech formách zákonné úpravy, ve které se vyskytuje. Možnost stran vyloučit použití těchto ustanovení by zcela zhatila jeho význam, tedy zabránění spekulativního využití pojištění k vytváření zisku.

Při bližším pohledu na výše zmíněný § 63 můžeme rozeznat 3 situace. Zájem na pojištění není buďto dán od začátku, odpadne v průběhu, nebo pokud bylo pojištění uzavřeno pro budoucí zájem, tento zájem vůbec nevznikl⁶⁶. Pokud zájem nebyl dán od začátku, smlouva zaniká, stejná je situace u budoucího zájmu, který nevznikl. Pokud zájem odpadl v průběhu pojištění, pojištění zanikalo. Dále bylo dáno, že pojistiteli náležela za období od počátku pojistného vztahu do doby, kdy se dozvěděl o nedostatku v zájmu na pojištění, odměna odpovídající pojistnému, a to až do konce pojistného období, ve kterém se dověděl o důvodu zániku tohoto zájmu. Z judikatury lze dovodit, že pojistný zájem byl při této úpravě skutečnou podmínkou trvání pojistného vztahu a jeho zánik vyvolával následky zákonodárcem zamýšlené.⁶⁷ Nutno poukázat na to, že toto období je vymezeno dobou, od které měl vzniknout pojistný vztah, až do doby, než se pojistitel dozvěděl, že byla dána překážka jeho vzniku⁶⁸ a tento vztah, který do té doby považoval za existující, nikdy nevznikl. Proto nelze říci, že mu náleží pojistné za dobu od vzniku pojistného vztahu do doby, kdy se

⁶⁴ § 63 zákona č. 145/1934 Sb., o pojistné smlouvě:

Odst. 1 Pojistná smlouva zaniká, není-li v době, kdy se počíná pojištění, zájmu na pojištění nebo pomine-li tento zájem potom, kdy se započalo pojištění. Pojistiteli náleží premie až do konce pojistného období, ve kterém se dověděl o důvodu zániku.

Odst. 2 Totéž platí, bylo-li pojištění uzavřeno pro budoucí zájem a zájem na pojištění vůbec nevznikl.

⁶⁵ DZ NOZ: k § 2761 – 2765.

⁶⁶ HORN: *Pojistné právo...*, str. 378.

⁶⁷ „Zanikl-li pojistníkův zájem na pojištění a tím i pojistná smlouva, má přes to pojišťovna nárok na premii za období, v němž se dozvěděla o zániku zájmu; tím spíše má nárok na premii za období, v němž zánik zájmu nastal.“ (*Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 19. září 1922, RV II 164/22, Vážný č. 1860*)

⁶⁸ Respektive do konce pojistného období, ve kterém se o této překážce dozvěděl.

dozvěděl o nedostatku zájmu na pojištění, pojistný vztah totiž od počátku nevznikl, a tak ani pojistník neměl povinnost platit pojistné, a proto pojistiteli nenáleželo zpět pojistné, ale odměna odpovídající pojistnému.

V následující právní úpravě pojištění v ZPS 1950, ani v následné úpravě v OZ se pojem pojistného zájmu vůbec neobjevuje. Nalezneme ho opět ZPS. Záměrem zákonodárce bylo významově navázat na předchozí úpravu a pojistný zájem měl být znovu jednoznačnou podmínkou vzniku a trvání pojistné smlouvy, kdy s jeho zánikem by pojištění zanikalo ex lege. Nebylo však jasné, jakým způsobem by docházelo k dokazování takového zájmu a zřejmě proto byla v průběhu legislativního procesu tato úprava vypuštěna.⁶⁹ Došlo tedy k situaci, kdy oproti prvorepublikovým zákonům byl pojistný zájem sice definován, a to v § 3 písm. n)⁷⁰ jako oprávněná potřeba ochrany před následky nahodilé skutečnosti vyvolané pojistným nebezpečím, ale chyběla jakákoli další úprava, vymezení následků jeho neexistence, odpadnutí, či konkretizace tohoto pojmu. Tato úprava byla považována za nedostatečnou, příliš obecnou a zákonodárci především pojistiteli vytýkána⁷¹. Pojem pojistného zájmu byl v ZPS poté použit už jen v § 28 odst. 3)⁷² a při vymezení pojmu pojištěného v § 3 písm. h)⁷³. Ten mohl alespoň částečně sloužit jako interpretační vodítko při výkladu tohoto pojmu.

I přes nedostatečnou úpravu v zákoně však byl pojistný zájem teoreticky dále podmínkou existence pojistného vztahu, při jeho nedostatku bylo možné namítat neplatnost pojistné smlouvy pro rozpor s dobrými mravy⁷⁴. Tato konstrukce byla ovšem přinejmenším krkolomná. Dobré mravy jako jedna z nejobecnějších kategorií práva slouží většinou jako poslední možnost subjektu domoci se svých práv, a to tam, kde instituty právní ochrany těchto nároků selhávají a jiná možnost, jak se jich domoci, již není. Potud by se použití dobrých mravů na situaci ohledně nedostatku pojistného zájmu podle předchozí právní úpravy dalo akceptovat, vzhledem k chybějící detailnější úpravě, jak je zmíněno výše. Ale dobré mravy

⁶⁹ WAWERKOVÁ, Magdalena. In BOHMAN, Ludvík, DRYJOVÁ, Libuše, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě: komentář*. 1. Vydání. Praha: Linde, 2004, s. 32.

⁷⁰ § 3 písm. n) zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě: Pro účely tohoto zákona se rozumí pojistným zájmem oprávněná potřeba ochrany před následky nahodilé skutečnosti vyvolané pojistným nebezpečím.

⁷¹ DZ NOZ: k § 2761 – 2765.

⁷² § 28 odst. 3) zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě: Nelze-li v době uzavření pojistné smlouvy určit pojistnou hodnotu, stanoví se na návrh pojistníka horní hranice pojistného plnění limitem pojistného plnění. Limit pojistného plnění se v pojistné smlouvě stanoví i v případě, že se soukromé pojištění vztahuje pouze na část hodnoty pojištěného majetku podle odstavce 2 (zlomkové pojištění). Horní hranici pojistného plnění lze určit limitem pojistného plnění i v případě podle odstavce 2, jestliže tomu odpovídá pojistný zájem.

⁷³ § 3 písm. h) zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě: Pro účely tohoto zákona se rozumí pojištěným osoba, na jejíž život, zdraví, majetek, odpovědnost za škodu nebo jiné hodnoty pojistného zájmu se soukromé pojištění vztahuje.

⁷⁴ WAWERKOVÁ, Magdalena. In BOHMAN, Ludvík, DRYJOVÁ, Libuše, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě: komentář*. 1. Vydání. Praha: Linde, 2004, s. 33.

jsou sice kategorií širokou, nelze je však účelově použít na jakoukoli situaci, kdy chybí právní úprava a možnost chránit oprávněné zájmy. Musí jít o situaci, kdy cítíme, že v podstatě věci dochází k rozporu právě s dobrými mravy, kdy jsou porušeny obecně platné normy morálky⁷⁵ ve společnosti a dochází například k poškození slabší strany, porušení oprávněného očekávání, obcházení zákona nebo podobné nespravedlnosti. Tyto situace nastávají většinou v případech, kdy obecná právní norma nestačí vývoji společnosti a subjekt práva poté využije mezery v zákonné úpravě k dosažení takových výsledků, které sice přímo neodporují právní úpravě, jsou však v rozporu se záměrem zákonodárce a právě s morálními zásadami společnosti. V tomto ohledu už je použití porušení dobrých mravů jako důvodu pro neplatnost pojistné smlouvy v situaci, kdy chybí pojistný zájem, dle mého názoru, přinejmenším sporné a jeví se spíše jako účelové.

NOZ nejenže navazuje na oba předchozí přístupy k zákonné úpravě pojistného zájmu, ale přidává i další ustanovení, která v předchozích úpravách chyběla. Na prvorepublikové zákony navazuje tím, že řeší následky jeho nedostatku a na ZPS tím, že tento pojem definuje. Věnují se mu § 2761 až 2765. § 2761 NOZ stanoví, že pojistný zájem je oprávněná potřeba ochrany před následky pojistné události.

Jak je zmíněno výše, na předchozí ZPS navazuje NOZ definicí pojmu pojistný zájem. Dochází pouze k upřesnění, z formulace *před následky nahodilé skutečnosti vyvolané pojistným nebezpečím* na *před následky pojistné události*. Jde o zpřesnění úpravy, jelikož ne každá nahodilá skutečnost vyvolaná pojistným nebezpečím je pojistnou událostí. Obsahem pojistného zájmu je obava ze skutečnosti, která může mít negativní dopad do majetkové sféry subjektu, tedy před předpokládanou pojistnou událostí, která je upřesněna v pojistné smlouvě popřípadě pojistných podmínkách. Zde bývá zpravidla stanoveno mnoho podmínek a okolností, které musí být splněny, aby se z události škodné nakonec stala událost pojistná⁷⁶. Pojistný zájem, tedy potřebu ochrany před pojistnou událostí, pociťuje zprvu zájemce o pojištění, následně také pojistitel, jelikož v jeho zájmu je, aby pojistná událost nenastala a nemusel vyplácet pojistné. Tato jeho povinnost vzniká pouze v případě, že ona nahodilá skutečnost vyvolaná pojistným nebezpečím je opravdu pojistnou událostí. Toto upřesnění v právní úpravě je tedy na místě.

⁷⁵ HURDÍK, Jan. In FIALA, Josef a kol. *Lexikon: občanské právo*. 2. rozš. vydání. Ostrava: Sagit, 2001, s. 51.

⁷⁶ Zákon o pojistné smlouvě tyto pojmy vymezoval v ustanovení § 3 písm. b) a písm. u), NOZ tyto ustanovení nepřevzal, i když s těmito pojmy dále pracuje. Stále tedy platí, že událost škodná je širší kategorií, zahrnující události pojistné.

Na prvorepublikovou úpravu poté NOZ navazuje v § 2763 až 2765⁷⁷. Obecně lze říci, že tato ustanovení vychází z prvorepublikové úpravy, avšak jsou přizpůsobena dnešním potřebám, modernizována a úplnou novinkou je zkoumání vědomí pojistitele o existenci pojistného zájmu na straně zájemce o pojištění při uzavírání smlouvy.

Ustanovení § 2763 se týká situace, kdy je uzavíráno pojištění pro budoucí pojistný zájem. Tedy takový, který má vzniknout až v době po uzavření pojistné smlouvy. Povinnost pojistníka platit pojistné je tedy vázána na budoucí nejistou událost, tedy odkládací podmínku (nevíme kdy, ani jestli nastane). Tato specifická situace se stejně jako v prvorepublikových zákonech týká pouze pojištění majetku. Rozdílné jsou potom následky, které jsou s touto situací spojovány. Dle § 63 odst. 2 ZPS 1934 jsou následky stejné jako při zániku pojistného zájmu v průběhu pojištění, nebo jeho neexistenci od počátku, dle odst. 1 tohoto ustanovení, tedy zánik pojistné smlouvy. NOZ tuto situaci nestíhá neplatností smlouvy, ale pojistník nemá povinnost platit v takovém případě pojistné. Dále je stanoveno, že pokud si tak strany ujednaly, měla by pojistiteli náležet přiměřená odměna vzhledem k nákladům, které mu v souvislosti s uzavíráním smlouvy vznikají. Z důvodové zprávy k NOZ lze vyčíst, že záměrem zákonodárce bylo, aby tato odměna pojistiteli zpravidla náležela⁷⁸. Pojistitelé jako zpravidla silnější strana jistě na tuto právní úpravu hbitě zareagují a ustanovení o odměně v případě, že nevznikne budoucí pojistný zájem, si najde cestu do textu pojistných smluv.

Následuje § 2764, který řeší v praxi nejčastější situaci, kdy zájemce o pojištění neměl pojistný zájem od počátku, respektive tento pojistný zájem neexistoval. V takovém případě, nelze než předpokládat, že důvod pro vznik pojištění je zjištěný a zájemce o pojištění sleduje spekulativní záměr. Tedy hlavně z tohoto důvodu je vůbec existence pojistného zájmu tak důležitá a esenciální pro pojištění, chrání totiž jeho základní povahu. Důsledkem neexistence pojistného zájmu je neplatnost smlouvy, je zde tedy shoda s prvorepublikovou úpravou.

⁷⁷ § 2763 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Při pojištění majetku může být pojištěn i budoucí pojistný zájem. Byla-li smlouva uzavřena se zřetelem k budoucímu podnikání nebo jinému budoucímu zájmu, který nevznikne, není pojistník povinen platit pojistné; pojistitel má však právo na přiměřenou odměnu, pokud to bylo ujednáno.

§ 2764 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:

Odst. 1 Neměl-li zájemce pojistný zájem a pojistitel o tom při uzavření smlouvy věděl nebo musel vědět, je smlouva neplatná.

Odst. 2 Pojistil-li pojistník vědomě neexistující pojistný zájem, ale pojistitel o tom nevěděl ani nemohl vědět, je smlouva neplatná; pojistiteli však náleží odměna odpovídající pojistnému až do doby, kdy se o neplatnosti dozvěděl.

§ 2764 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Zanikne-li pojistný zájem za trvání pojištění, zanikne i pojištění; pojistitel má však právo na pojistné až do doby, kdy se o zániku pojistného zájmu dozvěděl.

⁷⁸ „Vzhledem k tomu, že pojistitel musí věnovat i uzavírání takových smluv a další agendě s tím spojené čas a námahu, má mu náležet přiměřená odměna.“ (DZ NOZ: § 2761 – 2765).

NOZ změnil dosavadní praxi posuzování platnosti a neplatnosti právního jednání, kdy sice zachovává dualitu neplatnosti absolutní a relativní, přednost však dává neplatnosti relativní, kdy v § 586 odst. 2 stanoví, že nenamítne-li oprávněná osoba neplatnost právního jednání, považuje se právní jednání za platné. V § 574 uvádí, že na jednání je spíše třeba hledět jako na platné než jako neplatné. Oproti předchozí úpravě, která ve většině případů neplatného jednání založila neplatnost absolutní, NOZ „tento koncept opouští a výslovně jej obrací, tzn., preferuje se relativní neplatnost před absolutní. Všude tam, kde zákon jako následek vady právního jednání staví neplatnost, jde primárně o neplatnost relativní. K ní se přihlíží až tehdy, uplatní-li dotčená osoba námitku neplatnosti. Absolutní neplatnost nastává jen v úzce vymezených případech stanovených v § 588 NOZ.“⁷⁹ Dle tohoto ustanovení je jednání absolutně neplatné, pokud je v rozporu s dobrými mravy, nebo v rozporu se zákonem při současném narušení veřejného pořádku, nebo zavazuje-li k plnění od počátku nemožnému. Založení neplatnosti právního úkonu, při nedostatku pojistného zájmu, jen na základě v rozporu s dobrými mravy je, jak jsem uvedl výše, problematické. Dle mého názoru je na tuto situaci vhodnější použít nového institutu veřejného pořádku. Ten je uveden již v § 1 odst. 2 NOZ jako limit subjektům pro odchýlení se od zákonné úpravy. Veřejný pořádek je kategorie stojící na rozdíl od dobrých mravů v jádru právního řádu, jde o hodnotové a řídicí principy, bez nichž nemůže fungovat demokratická společnost, jde tedy o jakýsi soubor základních institutů právního řádu. Zahrnuje například zájem na nerušeném výkonu veřejné moci, stabilitě státního zřízení, zájem na potírání kriminality nebo podstatu základních právních institutů. Jednáním, které je v rozporu s veřejným pořádkem, je například uzavírání smluv založených na korupčním jednání, smlouvy vylučující působení základních principů, nebo smlouvy narušující povahu základních institutů.⁸⁰ Dle mého názoru, tedy jednání popsané v § 2764, kdy pojistník uzavře pojistnou smlouvu i přesto, že od počátku nemá pojistný zájem, je v rozporu s veřejným pořádkem. Nelze samozřejmě říci, že pojištění je základním institutem právního řádu, ale ustanovení, upravující pojistný zájem pro svou povahu vyžaduje, aby bylo posuzováno jako ustanovení kogentní, a ujednání, které by jej vylučovalo, je dle mého názoru v rozporu s veřejným pořádkem, jelikož by narušilo základní povahu pojištění jako institutu sloužícího k vytvoření peněžního fondu ke krytí případných budoucích škod, které pojistník negativně pocítuje ve své majetkové sféře. Na základě předchozích argumentů mám za to, že jednání dle § 2764 zakládá absolutní neplatnost

⁷⁹ BEZOUŠKA, PIECHOWICZOVÁ: *Nový občanský zákoník...*, s. 91.

⁸⁰ Tamtéž, s. 12-13.

takového jednání, jelikož je v rozporu se zákonem a zároveň narušuje veřejný pořádek, čímž splňuje požadavky § 588 NOZ.

Další rozdíl oproti prvorepublikové úpravě spočívá v tom, že nárok na odměnu, která je zde specifikována jako odměna odpovídající pojistnému, náleží pojistiteli pouze tehdy, pokud pojistitel nevěděl a ani nemohl vědět, že zájemce o pojištění pojistný zájem nemá. Podle úpravy NOZ náleží v takovém případě pojistiteli odměna až do doby, kdy se o neplatnosti dozvěděl, ve srovnávané úpravě mu odměna náležela do konce pojistného období, ve kterém se dozvěděl o nedostatku pojistného zájmu. Doplnění úpravy o zkoumání vědomí pojistitele o pojistném zájmu na straně pojistníka má, dle mého názoru, předejít pojistným podvodům, na kterých by se nepodílel pouze pojistník, ale i pojistitel nebo jiná osoba jednající jeho jménem⁸¹, respektive pojistitelově nedbalosti při sjednávání smlouvy⁸².

Poté § 2765 upravuje situaci, kdy pojistný zájem zanikne za trvání pojištění, v takovém případě opět smlouva zaniká. Pojistitel má nárok na pojistné do doby, než se o zániku pojistného zájmu dozvěděl. Situace zániku pojistného zájmu v průběhu pojištění a jeho neexistence již od počátku byly ve srovnávané úpravě obsaženy v § 63 (1) a měly stejné následky, tedy neplatnost smlouvy a nárok pojistitele na prémii do konce pojistného období, ve kterém se o zániku (neplatnosti) dozvěděl.

Poslední ustanovení, týkající se pojistného zájmu, je § 2762⁸³. Zde zákon nově kategoricky stanovuje, na jakých hodnotách má pojistník zájem. V ZPS jsme mohli jen v § 3 písm. h) z definice pojištěného vycházet z demonstrativního výčtu hodnot, které mohly být považovány za hodnoty pojistného zájmu (život, zdraví, majetek, odpovědnost za škodu pojištěného, či jiné hodnoty). Nová úprava v úvodních dvou odstavcích tohoto paragrafu však taxativně uvádí, že pojistník má pojistný zájem na vlastním životě a zdraví a na vlastním majetku. Pojistník však může mít zájem také na životě a zdraví jiné osoby a taky na cizím majetku. V praxi může jít o velmi běžné situace. Zákon u pojistného zájmu na životě a zdraví jiné osoby požaduje osvědčení o vztahu pojistníka k této osobě, ten může spočívat buďto v příbuzenství, nebo ve výhodě, či prospěchu z pokračování života této osoby. V praxi může

⁸¹ Samotná právnická osoba pojistitele nemá logicky na pojistném podvodu nikdy zájem, to už však nemusí platit u osob za ni běžně jednajících, jako jsou pojišťovací zprostředkovatelé, pojišťovací agenti, makléři, či likvidátoři pojistných událostí.

⁸² Formulace „pojistitel nevěděl, ani nemohl vědět“ vylučuje jak pojistitelův případný úmysl, tak nedbalost.

⁸³ § 2762 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Odst. 1 Pojistník má pojistný zájem na vlastním životě a zdraví. Má se za to, že pojistník má pojistný zájem i na životě a zdraví jiné osoby, osvědčí-li zájem podmíněný vztahem k této osobě, ať již vyplývá z příbuzenství nebo je podmíněn prospěchem či výhodou z pokračování jejího života.

Odst. 2 Pojistník má pojistný zájem na vlastním majetku. Má se za to, že pojistník má pojistný zájem i na majetku jiné osoby, osvědčí-li, že by mu bez jeho existence a uchování hrozila přímá majetková ztráta.

Odst. 3 Dal-li pojištěný souhlas k pojištění, má se za to, že pojistný zájem pojistníka byl prokázán.

jít zpravidla o situace, kdy je pojistník vyživován pojištěným apod. Obdobně na cizím majetku může mít pojistník zájem, pokud osvědčí, že by mu při škodě na něm hrozila přímá majetková ztráta. V praxi typicky situace, kdy nájemce nemovitosti osvědčí pojistný zájem k nemovitosti, má zájem na tom, aby jeho majetková hodnota byla uchována. Formulací, *má se za to*, zákonodárce vytvořil vyvratitelné právní domněnky pojistného zájmu pojistníka, pokud výše zmíněné skutečnosti osvědčí.

Jako problematický se může jevit odst. 3, který ustanovuje, že pojistný zájem pojistníka byl prokázán, jestliže dal pojištěný k pojištění souhlas⁸⁴, vzniká tedy právní domněnka, že pojistník pojistný zájem má, proti které je přípustný důkaz opaku. Z celé úpravy tohoto institutu můžeme vyzorovat ambici zákonodárce stanovit pevná pravidla pro užívání pojistného zájmu a zajistit jeho efektivní použitelnost v pojišťovací praxi, tedy odstranit nedostatky v předchozí úpravě, kde, jak již bylo zmíněno, tato ambice původně byla, zůstala však zcela nenaplněna. Právě v nejistotě způsobu prokazování pojistného zájmu na straně pojistníka byla spatřována největší překážka, která poté vedla k upuštění od plánované úpravy. Nová konstrukce tedy pevně stanovuje, na jakých hodnotách má pojistník zájem, a co musí prokázat, aby mohla platit domněnka, že má zájem i na jiných hodnotách. Je však sporné, a do budoucna otázkou, na kterou odpoví až praxe, zdali ustanovení odst. 3) § 2762 NOZ tuto snahu nezhatí. V případě, že pojistník bude uzavírat pojištění se spekulativním záměrem a pojištěný k němu dá souhlas, vznikne domněnka existence pojistného zájmu, podmínka vzniku a trvání pojištění bude tedy splněna, ve skutečnosti ale pojistník pojistný zájem nemá a v takovém případě by pojistná smlouva měla být neplatná dle § 2764. V takovém případě si tedy dvě rovnocenná ustanovení zákona odporují. Ze záměru zákonodárce zřejmě vyplývá, že v takovém případě by smlouva neplatná být měla. V důvodové zprávě k dotčeným odstavcům najdeme výčet nejen evropských zákonných úprav pojistného zájmu, je poukázáno, že všechny tento pojem používají, a dá se předpokládat, že do značné míry mohly sloužit jako inspirace pro českou úpravu⁸⁵. I přes tento fakt se zřejmě nedaří nalézt úpravu, která by se s tímto problémem účelně vypořádala. Pokud by totiž v případném soudním sporu dal soud přednost tomu výkladu, že souhlasem pojištěného vzniká fikce pojistného zájmu, bez ohledu na jeho skutečnou existenci a nebyl by tedy použit § 2764, smlouva by nebyla neplatná, došlo by dle mého názoru ke znehodnocení celé snahy o novou efektivní úpravu.

⁸⁴ V situaci kdy pojistníkem a pojištěným jsou dvě rozdílné osoby.

⁸⁵ DZ NOZ: k § 2761 – 2765.

Při hlubším zamyšlení nad podstatou pojistného zájmu je evidentní, že dokonalá úprava nejspíš nikdy nevznikne, jen těžko může zákonodárce stanovit taková pravidla, kdy by v každém individuálním případě šel pojistný zájem pojistníka, tedy jeho do značné míry individuální, subjektivní vztah k hodnotě pojistného zájmu, prokázat. NOZ tedy přichází se snahou o zefektivnění použití tohoto institutu, zdali se záměr zákonodárce skutečně podaří, ukáže až praxe a budoucí judikatura.

Na závěr této podkapitoly bych se chtěl zamyslet nad povahou ustanovení o pojistném zájmu, konkrétně nad možností subjektů se odchýlit od této úpravy odlišným smluvním ujednáním. Jak jsem zmínil výše, pokud byl dříve v pramenech pojistného práva upraven institut pojistného zájmu, šlo o úpravu ryze kogentní. Buďto byla kogentnost dána pro celý předpis obecně, s výjimkou výslovné možnosti odlišné úpravy, nebo se dala dovodit z povahy jednotlivých ustanovení. Dle NOZ, není-li dán výslovný zákaz odchýlné úpravy, je vůle stran limitována jen dobrými mravy, veřejným pořádkem a právem týkajícím se postavením osob. Dispozitivní by měla být tedy všechna ustanovení, u kterých není možnost odchýlné úpravy výslovně vyloučena. V úpravě pojistné smlouvy se v NOZ dá kogentnost ustanovení dovodit tam, kde je stanoveno, že k ujednání subjektů se nepřihlíží, jako je tomu například v ustanovení § 2767 odst. 4)⁸⁶. Další hranici dispozitivnosti lze vyvodit z ustanovení § 1812 odst. 2) NOZ, který chrání spotřebitele a uvádí, že od ustanovení stanovených k ochraně spotřebitele se nepřihlíží⁸⁷. Avšak úprava pojistného zájmu žádný takový výslovný zákaz neobsahuje a nelze ani tvrdit, že jde o ustanovení chránící výlučně spotřebitele. Přesto však, dle mého názoru, tato ustanovení kogentní jsou, jak jsem uvedl výše, v ujednání, které by vylučovalo pojistný zájem, spatřuji porušení veřejného pořádku. Smyslem tohoto institutu je vyloučit situaci, kdy by pojistník zneužil pojištění ke spekulaci, a v případě, že by ustanovení tohoto institutu šla například vyloučit ujednáním ve smlouvě, tohoto smyslu by dosaženo nebylo. Lze se tedy jednoznačně domnívat, že tato ustanovení kogentní jsou.

3.3 Subjekt pojistitele

„Pojistitelem je právnická osoba, která je oprávněna provozovat pojišťovací činnost podle zvláštního zákona“. Takhle vymezoval subjekt pojistitele ZPS, a to v § 3 písm. f). Toto ustanovení vymezovalo na 29 základních pojmů týkajících se pojištění pro účely používání

⁸⁶ § 2767 odst. 4) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Dnem pojistníkovy smrti, nebo dnem jeho zániku bez právního nástupce vstupuje do pojištění pojištěný; oznámí-li však pojistiteli v písemné formě do třiceti dnů ode dne pojistníkovy smrti, nebo ode dne jeho zániku, že na trvání pojištění nemá zájem, zaniká pojištění dnem smrti, nebo dnem zániku pojistníka. Účinky prodlení vůči pojištěnému nenastanou dříve než uplynutím patnácti dnů ode dne, kdy se pojištěný o svém vstupu do pojištění dozvěděl; k ujednání kratší doby se nepřihlíží.

⁸⁷ WAWERKOVÁ: *Změny v pojištění...*, s. 55 - 56.

tohoto zákona. Jak jsme již zjistili v kapitole o pojistném zájmu, ne s každým pojmem zde definovaným bylo v zákoně dále pracováno. Nebylo to také jediné místo, kde byly definovány pojmy pojistného práva v zákoně, některé z nich byly vymezeny dále v textu zákona. NOZ tento způsob vymezení pojmů nepřejal a pojmy, které definuje, nalezneme průběžně v textu ustanovení, které se jich věcně týkají. Od užívání některých bylo upuštěno a u některých nastala koncepční změna jejich chápání. Tento způsob úpravy koresponduje se zařazením úpravy pojistné smlouvy ze speciálního zákona do obecného předpisu. Bylo by nadbytečné, aby výlučně úprava pojistného práva obsahovala takovýto způsob definice pojmů. V kodexu soukromého práva jsou jistě rozsáhlejší a složitější obory, u kterých by tento způsob mohl přicházet v úvahu, a ani u něj se zákonodárce tímto směrem nevydal. Vynechání tohoto ustanovení tedy zapadá do koncepce začlenění úpravy pojistné smlouvy do NOZ.

Subjekt pojistitele patří k těm subjektům, které v NOZ nejsou přímo definovány, v základním ustanovení § 2758 odst. 1⁸⁸ jsou vymezeny jeho základní povinnosti, a to poskytnout pojistné plnění pojistníkovi, nebo třetí osobě, nastane-li náhodná událost krytá pojištěním. V tomto ustanovení, které de facto odpovídá § 2⁸⁹ ZPS je definováno pojištění, respektive pojistná smlouva jako taková, kdy této povinnosti pojistitele odpovídá povinnost pojistníka platit pojistiteli pojistné. Z historického hlediska tento institut prochází vývojem, který do jisté míry kopíruje vývoj vztahu soukromého a veřejného práva a lze říci, že nová úprava je jeho konečným výsledkem a projevem nezávislosti práva soukromého na právu veřejném, jak ji NOZ zakotvuje v § 1 odst. 1)⁹⁰.

V původních zákonících z roku 1917, respektive 1934, nenalezneme přímé vymezení pojistitele jako osoby, ale určení jeho práv a povinností. Až v závěrečných a přechodných ustanoveních, při stanovení věcné působnosti zákona zjistíme, že tento zákon se vztahuje na pojistné smlouvy, které sjednávají pojišťovny. Tyto pojišťovny musely být zřízeny dle zákona a připuštěny k provozu. Pojistitelem tedy jednoznačně musela být pojišťovna a splňovat veřejnoprávní požadavky. Ustanovení § 159 ZPS 1934 a § 164⁹¹ ZPS 1917 jsou, především

⁸⁸ § 2758 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Pojistnou smlouvou se pojistitel zavazuje vůči pojistníkovi poskytnout jemu nebo třetí osobě pojistné plnění, nastane-li nahodilá událost krytá pojištěním (pojistná událost), a pojistník se zavazuje zaplatit pojistiteli pojistné.

⁸⁹ § 2 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě: Pojistná smlouva je smlouvou o finančních službách, ve které se pojistitel zavazuje v případě vzniku nahodilé události poskytnout ve sjednaném rozsahu plnění a pojistník se zavazuje platit pojistiteli pojistné.

⁹⁰ § 1 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Ustanovení právního řádu upravující vzájemná práva a povinnosti osob vytvářejí ve svém souhrnu soukromé právo. Uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného.

⁹¹ § 159 odst. 1 zákona č. 145/1934 Sb., O pojistné smlouvě: Ustanovení tohoto zákona podléhají pojistné smlouvy, které sjednávají pojišťovny po zákonu zřízené a k provozu připuštěné. § 164 odst. 1 zákona č.

v odst. 1, věcně shodné⁹². V době účinnosti ZPS 1950 se pojem pojistitele omezoval pouze na československou pojišťovnu, která se v souladu s přijatou právní úpravou stala jediným subjektem pojišťovnictví v Československu⁹³. Stejný princip byl zachován i v následující úpravě pojištění OZ, z dikce zákona jasně vyplývá, že pojištění na jedné straně uzavírá občan a na straně druhé pojišťovna⁹⁴. Po roce 1989 a novelizaci OZ se úprava pojistné smlouvy přesunula do § 788 a násl. Pojem pojišťovny byl sice opuštěn, ale za pojistitele byla nadále považována výlučně pojišťovna⁹⁵.

Jak je zmíněno výše, aby podle ZPS mohl být subjekt považován za pojistitele, musel být právnickou osobou a splňovat podmínky zvláštního zákona, a to zákona o pojišťovnictví č. 277/2009. Pojišťovnictví „lze vymezit jako specifické odvětví ekonomiky, které zabezpečuje finanční eliminaci rizik ovlivňujících činnost lidí, představuje systém a pravidla provozování činností spadajících do tohoto odvětví, a to včetně podmínek provozování pojišťovací a zajišťovací činnosti a působnosti dohledu v pojišťovnictví“⁹⁶. Na účinnost tohoto zákona nemá kodifikace soukromého práva žádný vliv a pojišťovnictví jako takové jím zůstává nedotčeno. Odlišné je však chápání pojmu pojistitele. Od chápání pojistitele jako právnické osoby, která musí disponovat veřejnoprávním oprávněním dle zvláštního zákona, bylo upuštěno. Pojistitel není doslovně definován a při výkladu ad absurdum můžeme říci, že pojistitelem nově může být každý. „Skutečnost, že někdo oprávnění podle veřejného práva nemá, ho nezbavuje způsobilosti uzavírat smlouvu a v nedostatku veřejného oprávnění nelze hledat důvod pro závěr o neplatnosti smlouvy. I takový pojistitel je uzavřenou smlouvou vázán a pojistník, případně další osoby na pojištění zúčastněné, jsou proti němu oprávněny práva ze smlouvy uplatňovat, nevyužijí-li ustanovení o omylu.“⁹⁷ Toto pravidlo v obecném smyslu obsahoval po novele od 1. 1. 2001 ObchZ, a to v § 3a⁹⁸, který byl reakcí na vývoj

501/1917 Sb., O smlouvě pojistné: předpisům tohoto zákona podléhají pojišťovací smlouvy, jež sjednává po zákonu zřízená a k provozu připuštěná pojišťovna.

⁹² HORN: *Pojistné právo...*, str. 674.

⁹³ § 49 zákona č. 189/1950 Sb., O pojistné smlouvě: Ustanovení tohoto zákona se řídí právní poměry založené pojistnými smlouvami uzavřenými s československou pojišťovnou.

⁹⁴ § 346 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník: Ke vzniku pojištění je třeba, aby mezi občanem a pojišťovnou byla uzavřena pojistná smlouva (pojištění smluvní), nestanoví-li zvláštní předpis, že pojištění vznikne na základě jiné skutečnosti (pojištění zákonné).

⁹⁵ FIALA, Josef a kol. *Lexikon: občanské právo*. 2. rozš. vydání. Ostrava: Sagit, 2001, s. 219.

⁹⁶ KARFÍKOVÁ, PŘÍKRYL: *Pojišťovací právo...*, s. 11.

⁹⁷ DZ NOZ: k § 2757.

⁹⁸ § 3a zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník:

Odst. 1) Povaha nebo platnost právního úkonu není dotčena tím, že určité osobě je zakázáno podnikat nebo že nemá oprávnění k podnikání; tím není dotčen § 49a občanského zákoníku.

Odst. 2) Osoba, která uskutečňuje činnost, k níž se podle zvláštních právních předpisů vyžaduje ohlášení nebo povolení, bez takového ohlášení nebo povolení, a osoby, které takovou činnost uskutečňují jménem jiné osoby anebo na její účet, odpovídají za škodu tím způsobenou; tím není dotčena jejich odpovědnost podle zvláštních právních předpisů.

judikatury, která již dříve vyvodila závěr, že nedostatek veřejnoprávního oprávnění k činnosti nemůže zakládat neplatnost smlouvy uzavřené s takovýmto subjektem⁹⁹. Kontrahent, který vstupoval do smluvního vztahu s určitým záměrem, např. u pojištění ochránit svůj zájem před újmou, by zde byl bezdůvodně ohrožen na svých zájmech, v nastíněném příkladě by totiž v případě pojistné události v důsledku neplatnosti takové smlouvy neměl nárok na pojistné plnění. „Stejně tak není možné, aby pro smlouvy uzavřené těmi, kdo vykonávají určitou činnost bez oprávnění, neplatila stejně přísná pravidla jako pro osoby, které tuto činnost vykonávají s oprávněním“.¹⁰⁰

V době účinnosti ZPS, byl subsidiárním předpisem OZ, a to i v případě, kdy pojistníkem byl podnikatel, použití ObchZ tedy bylo vyloučeno a pojištění jako institut bylo chápáno jako tzv. absolutní neobchod, což dokonce stanovoval § 276 odst. 7)¹⁰¹ ObchZ. Ustanovení § 3a ObchZ zmíněné v předchozím odstavci tedy nešlo aplikovat na pojistné smlouvy. Ani to však nebránilo použití řešení, se kterým přišla judikatura, kdy na takto uzavřené smlouvy, tedy se subjektem bez veřejnoprávního oprávnění, se hledělo jako na smlouvy nepojmenované, dle § 51¹⁰² OZ, a tedy jako na platné.

Při bližším pohledu na problematiku subjektu pojistitele narazíme na hlubší změnu, kterou NOZ přinesl. To, že nebyl tento pojem nově definován v podstatě, vzhledem k tomu, co bylo uvedeno výše, žádnou výraznější změnu nepřináší, jelikož i v případě, že osoba nesplňovala definiční znaky pojistitele, tato skutečnost nezakládala neplatnost smlouvy. Kořeny tohoto pravidla jsme našli v § 3a dnes již zrušeného ObchZ, který byl nahrazen NOZ a ZOK. Obdobu ustanovení § 3a a § 2¹⁰³ ObchZ, které vymezovaly podnikání a

⁹⁹ *Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. ledna 2008, 32 Odo 801/2006*: „Nejvyšší soud již vysvětlil (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2004, sp. zn. 32 Odo 314/2003, od jehož závěrů nemá důvodu odchýlit se ani v této věci), že překročení předmětu podnikání (živnostenského oprávnění) podnikatele nemá vliv na povahu a platnost právních úkonů, při nichž k takovému překročení předmětu činnosti podnikatele došlo. Jinak řečeno, porušení živnostenského zákona nemůže samo o sobě způsobit bez dalšího neplatnost smlouvy uzavřené podle soukromoprávního předpisu. To platí i pro právní úpravu před účinností ustanovení § 3a odst. 1 obch. zák., které od 1. ledna 2001 zavedla novela obchodního zákoníku provedená zákonem č. 370/2000 Sb. a v němž je již výslovně uvedeno, že povaha nebo platnost právního úkonu není dotčena tím, že určité osobě je zakázáno podnikat nebo že nemá oprávnění k podnikání.“

¹⁰⁰ DZ NOZ: k § 2757.

¹⁰¹ § 276 odst. 7) zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník: Pojistná smlouva se řídí občanským zákoníkem a zvláštními zákony.

¹⁰² § 51 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník: Účastníci mohou uzavřít i takovou smlouvu, která není zvláště upravena; smlouva však nesmí odporovat obsahu nebo účelu tohoto zákona.

¹⁰³ § 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník:

Odst. 1) Podnikáním se rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.

Odst. 2) Podnikatelem podle tohoto zákona je:

- a) osoba zapsaná v obchodním rejstříku,
- b) osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění,
- c) osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů,

podnikatele, nalezneme v ustanovení § 420 až § 422 NOZ. Zde je v § 420 odst. 1 vymezen podnikatel jako ten, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským, nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku. Z dikce zákona vyznívá, že byla změněna dosavadní koncepce ObchZ, jejíž hlavní myšlenkou bylo, že podnikatelem je osoba nadaná podnikatelským oprávněním. „Nově se navrhuje stanovit jako základní kritérium, že podnikatelem je ten, kdo provozuje podnikatelskou činnost, přičemž se vymezují charakteristické znaky této činnosti. Určitá osoba je ovšem považována za podnikatele jen se zřetelem ke své podnikatelské činnosti.“¹⁰⁴

Dále v § 421 stanoví, že za podnikatele se považuje osoba zapsaná v obchodním rejstříku a zakládá domněnku, že podnikatelem je osoba, která má k této činnosti živnostenské, nebo jiné oprávnění. „Tedy, že se vlastnost podnikatele vždy přičítá tomu, kdo je zapsán v obchodním rejstříku. Podmínky pro zápis do obchodního rejstříku a povinnost zapsat se do něho stanoví speciální rejstříkový zákon. Přičtení vlastnosti podnikatele určité osobě má právní význam ve vazbě na konkrétní oprávnění a povinnosti. Z toho důvodu se navrhuje stanovit, že v pochybnostech se pro takový konkrétní případ přisoudí vlastnost podnikatele vždy tomu, kdo disponuje příslušným podnikatelským oprávněním. Toto kritérium je však bráno pro oblast soukromého práva jako sekundární, protože zde rozhoduje především, jak se určitá osoba v právním styku fakticky chová.“¹⁰⁵ Samotný text ustanovení neobsahuje vymezení neoprávněného podnikání, jak tomu bylo v § 3a ObchZ, kdy nový přístup k tomuto institutu takové ustanovení nevyžaduje, jelikož i na toho, kdo provozuje činnost neoprávněně, se hledí jako na podnikatele. Tato změna je projevem zásady nezávislosti soukromého práva na právu veřejném, ke které se NOZ hlásí.¹⁰⁶ Při pohledu na pojem pojistitele z historického hlediska je vývoj této zásady zcela zřetelný. Je důležité také podotknout, že jakkoli je takovýto subjekt dle práva oprávněn vstupovat jako podnikatel do právních vztahů, nemění to nic na skutečnosti, že je odpovědný za veřejnoprávní následky, které tímto jednáním vyvolá, a to i následky trestněprávní.

d) osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsána do evidence podle zvláštního předpisu.
Odst. 3) Místem podnikání fyzické osoby je adresa zapsaná jako její místo podnikání v obchodním rejstříku nebo v jiné zákonem upravené evidenci. Podnikatel, který je fyzickou osobou, je povinen zapisovat do obchodního rejstříku nebo do jiné zákonem upravené evidence své skutečné místo podnikání. Podnikatel je povinen mít k zapsaným prostorám právní důvod jejich užívání po celou dobu, kdy jsou tyto prostory zapsány jako jeho místo podnikání. Sídlem organizační složky podniku (§ 7) se rozumí adresa jejího umístění.

¹⁰⁴ DZ NOZ: k § 420 – 422.

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ DZ NOZ: k § 1.

Zde můžeme pozorovat příklad situace, která již byla naznačena v úvodu této práce, kdy změnu do pojistného práva nepřináší nová právní úprava tohoto oboru, ale jeho začlenění do kodexu soukromého práva a změna koncepčního přístupu v soukromém právu. Na osobu pojistitele totiž nově nahlížíme jako na podnikatele. Ten je nově vymezen a nastala koncepční změna chápání tohoto pojmu, a tato změna, byť je dokonce v určitém smyslu obchodněprávní¹⁰⁷, přímo ovlivňuje soukromé pojistné právo.

3.4 Pojistné podmínky

Úprava pojistných podmínek byla před účinností NOZ v ZPS obsažena v § 4 odst. 4 a 5¹⁰⁸ tohoto zákona, kdy toto ustanovení upravovalo především nutný obsah pojistné smlouvy (v odst. 1), dále však obdobně jako předchozí § 3 obsahovalo vymezení pojmů a některé povinnosti pojistitele. Konkrétní definici pojmu pojistné podmínky tato úprava neobsahovala, avšak z povahy věci bylo zřejmé, že jsou to obecná, pravidelně se opakující ustanovení ve smlouvě, která mají zjednodušit smluvní proces, jsou proto pravidelnou obsahovou složkou pojistné smlouvy. Buďto jsou obsaženy přímo ve smlouvě, nebo jsou uvedeny jako součást pojistné smlouvy, v takovém případě na ně musí smlouva jednoznačným způsobem odkazovat s tím, že tento odkaz je platný v případě, že obsah těchto podmínek byl pojistníkovi před uzavřením pojistné smlouvy sdělen, s výjimkou případu uzavírání pojistné smlouvy formou obchodu na dálku¹⁰⁹.

Této úpravě zčásti odpovídá ustanovení § 2774¹¹⁰ NOZ pojistné podmínky, které demonstrativně vymezuje obsah pojistných podmínek a dále stanoví povinnost pojistitele seznámit pojistníka s jejich obsahem před uzavřením smlouvy s výjimkou situace, kdy je pojistná smlouva uzavírána formou obchodu na dálku. NOZ už ovšem nepřevzal poslední část věty z odst. 4) výše zmíněného § 4 ZPS, stanovující, že bez souhlasu pojistníka nelze tyto

¹⁰⁷ Zde znovu připomínka, že pojištění bylo do účinnosti NOZ chápáno jako tzv. absolutní neobchod.

¹⁰⁸ § 4 zákona č. 37/2004 Sb., O pojistné smlouvě:

Odst. 4) Součástí pojistné smlouvy jsou pojistné podmínky vydané pojistitelem, nejsou-li uvedeny přímo v pojistné smlouvě. Pojistník s nimi musí být před uzavřením pojistné smlouvy prokazatelně seznámen, s výjimkou § 23 odst. 4, a bez jeho souhlasu nelze tyto pojistné podmínky měnit.

Odst. 5) Pojistné podmínky obsahují zejména vymezení podmínek vzniku, trvání a zániku pojištění, vymezení pojistné události, stanovení podmínek, za kterých nevzniká pojistiteli povinnost poskytnout pojistné plnění (výluky z pojištění), způsob určení rozsahu pojistného plnění a jeho splatnost.

¹⁰⁹ WAWERKOVÁ, Magdalena. In BOHMAN, Ludvík, DRYJOVÁ, Libuše, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě: komentář*. 1. Vydání. Praha: Linde, 2004, s. 39-40.

¹¹⁰ § 2774 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník:

Pojistné podmínky

Odst. 1) Pojistné podmínky vymezí zpravidla podrobnosti o vzniku, trvání a zániku pojištění, pojistnou událost, výluky z pojištění a způsob určení rozsahu pojistného plnění a jeho splatnost.

Odst. 2) Odkazuje-li smlouva na pojistné podmínky, seznámí s nimi pojistitel pojistníka ještě před uzavřením smlouvy; to neplatí, uzavírá-li se smlouva formou obchodu na dálku. Ustanovení § 1845 platí obdobně.

pojistné podmínky měnit. Dále také na rozdíl od ZPS již nepojímá pojistné podmínky, jako nedílnou součást pojistné smlouvy kdy vynechává první větu z odst. 4) § 4 ZPS.¹¹¹

Nelze také opomenout stále účinnou veřejnoprávní úpravu pojistných podmínek v zákoně o pojišťovnictví, která v § 3 odst. 2) pod písmenem o) definuje pro účely tohoto zákona pojistné podmínky jako: smluvní podmínky zpracované pojišťovnou pro uzavírání pojistných smluv pro jednotlivá pojistná odvětví, pro skupiny těchto odvětví nebo pro jednotlivé typy pojištění sjednávaných v rámci pojistného odvětví, zejména všeobecné pojistné podmínky, zvláštní nebo doplňkové pojistné podmínky.

Změna, kterou NOZ přináší do oblasti pojištění, spočívá opět v zařazení obchodněprávní úpravy do obecné části upravující závazky v NOZ. Konkrétně ustanovení § 1751 až 1753 upravujících použití obchodních podmínek jako obsahu smlouvy. Taková výslovná úprava pro smlouvy řídicí se OZ, respektive speciálním zákonem se subsidiárním použitím OZ dříve neexistovala, v praxi však byly obchodní podmínky i u těchto smluv hojně využívány.

Ustanovení § 1751¹¹² umožňuje stranám část obsahu smlouvy určit odkazem na obchodní podmínky, ty musí být připojeny k nabídce, nebo stranám dopředu známy s tím, že pokud existují odchylná ujednání v textu smlouvy, mají přednost před zněním obchodních podmínek. Dále je stanovena možnost pouze na obchodní podmínky ve smlouvě odkázat, pokud jde o smlouvy mezi podnikateli. Tato úprava navázala na § 273 odst. 1) a 2) ObchZ. Do účinnosti NOZ bylo pojištění upraveno speciální právní úpravou v ZPS se subsidiárním použitím OZ, tudíž obchodněprávní úprava se na něj nevztahovala, NOZ tedy, jak jsem předpokládal v úvodu této práce, ovlivňuje pojistné právo nejen tím, že jej sám výslovně upravuje, ale také tím, že přebírá mnohá pravidla chování ustálená ObchZ, která řadí do svých obecných ustanovení o závazcích, platných pro všechny závazky, u kterých není speciální úpravou stanoveno jinak. Jak je uvedeno na začátku této podkapitoly, úprava pojištění v NOZ obsahuje ustanovení o pojistných podmínkách, avšak ani v náznaku z ní nelze dovodit, že by

¹¹¹ WAWERKOVÁ: *Změny v pojištění...*, s. 56.

¹¹² § 1751 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník:

Odst. 1) Část obsahu smlouvy lze určit odkazem na obchodní podmínky, které navrhovatel připojí k nabídce nebo které jsou stranám známy. Odchylná ujednání ve smlouvě mají před zněním obchodních podmínek přednost.

Odst. 2) Odkáže-li strany v nabídce i v přijetí nabídky na obchodní podmínky, které si odporují, je smlouva přesto uzavřena s obsahem určeným v tom rozsahu, v jakém obchodní podmínky nejsou v rozporu; to platí i v případě, že to obchodní podmínky vylučují. Vyloučí-li to některá ze stran nejpozději bez zbytečného odkladu po výměně projevů vůle, smlouva uzavřena není.

Odst. 3) Při uzavření smlouvy mezi podnikateli lze část obsahu smlouvy určit i pouhým odkazem na obchodní podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi.

vylučovala tuto obecnou úpravu, naopak lze bez pochyb dovodit, že pojistné podmínky jsou typickým příkladem podmínek obchodních.

V následujícím § 1752¹¹³ dochází k zásadní změně oproti dosavadní právní úpravě, kdy doposud nebylo možné ani podle ObchZ, ani dle ZPS jednostranně tyto podmínky měnit, nyní tato možnost existuje, a to pokud si ji strany dopředu ujednájí a za splnění další řady podmínek. První z nich je, že strana uzavírá v běžném obchodním styku s větším počtem osob smlouvy zavazující dlouhodobě k opětným plněním stejného druhu s odkazem na obchodní podmínky a vyplývá-li z povahy závazku již při jednání o uzavření smlouvy rozumná potřeba jejich pozdější změny. Platnost takového ujednání dále závisí na tom, zda bylo předem alespoň ujednáno, jak se změna druhé straně oznámí a pokud se této straně založí právo změny odmítnout a závazek z tohoto důvodu vypovědět ve výpovědní době dostatečné k obstarání obdobných plnění od jiného dodavatele. Dále je stanoveno, že se k takovému ujednání nepřihlíží, pokud s výpovědí spojuje zvláštní povinnost zatěžující vypovídající stranu.

V pojištění bylo takové jednání dle ZPS výslovně vyloučeno¹¹⁴. Obecně změna smlouvy, jakožto i obchodních podmínek jako její nedílné součásti, byla možná jen se souhlasem smluvních stran, z tohoto pravidla existovaly jen řídké výjimky stanovené speciální úpravou například v bankovníctví (banky odkazující na ceník apod.)¹¹⁵. Toto striktní pojetí chránilo především slabší smluvní stranu před nepoctivým jednáním silnějšího smluvního partnera, vycházelo z pojetí obchodních podmínek jako součásti smlouvy, a tedy v případě jejich změny docházelo ke změně samotné smlouvy. NOZ, naprosto konkrétně v úpravě pojištění, toto pojetí opouští a „na rozdíl od ZPS nepojímá pojistné podmínky jako nedílnou součást pojistné smlouvy. NOZ používá vazbu hlavní smlouva, vlastní smlouva,

¹¹³ § 1752 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:

Odst. 1) Uzavírá-li strana v běžném obchodním styku s větším počtem osob smlouvy zavazující dlouhodobě k opětným plněním stejného druhu s odkazem na obchodní podmínky a vyplývá-li z povahy závazku již při jednání o uzavření smlouvy rozumná potřeba jejich pozdější změny, lze si ujednat, že strana může obchodní podmínky v přiměřeném rozsahu změnit. Ujednání je platné, pokud bylo předem alespoň ujednáno, jak se změna druhé straně oznámí a pokud se této straně založí právo změny odmítnout a závazek z tohoto důvodu vypovědět ve výpovědní době dostatečné k obstarání obdobných plnění od jiného dodavatele; nepřihlíží se však k ujednání, které s takovou výpovědí spojuje zvláštní povinnost zatěžující vypovídající stranu.

Odst. 2) Nebyl-li ujednán rozsah změn obchodních podmínek, nepřihlíží se ke změnám vyvolaným takovou změnou okolností, kterou již při uzavření smlouvy strana odkazující na obchodní podmínky musela předpokládat, ani ke změnám vyvolaným změnou jejich osobních nebo majetkových poměrů.

¹¹⁴ § 4 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě:

Odst. 4) Součástí pojistné smlouvy jsou pojistné podmínky vydané pojistitelem, nejsou-li uvedeny přímo v pojistné smlouvě. Pojistník s nimi musí být před uzavřením pojistné smlouvy prokazatelně seznámen, s výjimkou § 23 odst. 4, a bez jeho souhlasu nelze tyto pojistné podmínky měnit.

¹¹⁵ AUJEZDSKÝ, Josef. *Nový občanský zákoník: jak se změni používání obchodních podmínek?* [online]. lupa.cz, 5. listopadu 2013 [cit. 8. června 2014]. Dostupné na <<http://www.lupa.cz/clanky/novy-obcansky-zakonik-jak-se-zmeni-pouzivani-obchodnich-podminek/>>.

vlastní text smlouvy.¹¹⁶ Tato skutečnost se vzhledem k tendenci NOZ výrazně slabší smluvní stranu chránit může zdát nepatřičná, či nesystematická. Tendenci zvýšené ochrany slabší smluvní strany můžeme dovodit z četnosti ustanovení, které tuto ochranu poskytují, je také logickým důsledkem adaptace evropských pramenů práva¹¹⁷. Z obsahu důvodové zprávy k tomuto ustanovení lze však dovodit, že úmyslem zákonodárce bylo umožnit jednostrannou změnu obchodních podmínek především v obchodních vztazích mezi podnikatelskými subjekty a této možnosti tedy zřejmě nelze využít ve vztazích se spotřebitelem. Důvodová zpráva uvádí, že „nelze při využití § 1752 pomíjet jak obecné kautely soukromého práva (povinnost chovat se poctivě, zákaz zneužití práva, limity smluv uzavíraných adhesně), tak i specifické nástroje ochrany vztahované zejména ke spotřebitelům.“¹¹⁸ Takovýmto nástrojem ochrany v tomto případě je § 1814 písm. g) NOZ, který stanoví zákaz ujednáním, která umožňují podnikateli, aby ze své vůle měnil práva a povinnosti stran.

Vyvstává zde tedy otázka, zda pojistitel může využít § 1752 nebo ne. Ze skutečností výše uvedených, a to především těch, že NOZ obecně zakotvuje možnost jednostranné změny obchodních podmínek, dále, že se, jak zmiňuji výše, NOZ odchýlil od pojmání obchodních podmínek jako nedílné součásti PS, a také ze skutečnosti, že nepřevzal poslední část věty z § 4 odst. 4 ZPS, která výslovně zakazovala jednostrannou změnu pojistných podmínek pojistitelem, by se dalo předpokládat, že úmyslem zákonodárce bylo v pojistných vztazích jednostrannou změnu pojistných podmínek umožnit. Tento závěr ovšem neobstojí vedle také výše zmíněných skutečností, kdy důvodová zpráva uvádí, že při využití § 1752 NOZ nelze opomíjet nástroje sloužící k ochraně spotřebitelů, kdy existuje konkrétní ustanovení § 1814 písm. g) NOZ zakazující ujednání umožňující podnikateli jednostranně ze své vůle měnit práva a povinnosti stran. V takovém případě se vynechání poslední části věty § 4 odst. 4 ZPS výslovně zakazující jednostrannou změnu pojistných podmínek pojistitelem dalo vyložit tak, že zákonodárce považoval toto ustanovení za nadbytečné, jelikož tento zákaz vyplývá již z obecného ustanovení o zakázaných ujednáních mezi podnikatelem a spotřebitelem, a nakonec ze změny postoje NOZ k obchodním podmínkám, které dále nepovažuje za nedílnou součást smlouvy. Nelze jednoznačně dovodit záměr umožnit jednostranný zásah do těchto podmínek ve všech vztazích, které je využívají, ale umožňuje jej právě ve vztazích mezi podnikateli.

¹¹⁶ WAWERKOVÁ: *Změny v pojištění...*, s. 56.

¹¹⁷ DZ NOZ: k § 1813-1815.

¹¹⁸ DZ NOZ: k § 1751 – 1754.

Můj závěr je tedy na základě uvedených argumentů, takový, že pojistitel nemůže jednostranně měnit pojistné podmínky, pokud uzavřel smlouvu se spotřebitelem, a to ani za předpokladu, že by si takovou možnost ve smlouvě předem ujednal dle podmínek uvedených v § 1752. Tendence NOZ chránit slabší smluvní stranu tedy po zavedení ustanovení § 1752 NOZ nebyla narušena, protože se nevztahuje na vztahy mezi spotřebitelem a podnikatelem a jeho koncepce tedy zůstala zachována. Lze ovšem namítat, že zákaz sjednávat ujednání umožňující jednostrannou změnu práv a povinností podnikatelem nelze aplikovat na ujednání, které dříve sám výslovně umožní, tento rozpor sice znovu v rámci zásady ochrany slabší smluvní strany rozřešíme ve prospěch spotřebitele, ale pro právní jistotu subjektů soukromého práva by dle mého názoru bylo vhodnější ponechat v úpravě pojistných podmínek v § 2774 ustanovení výslovně zakazující jejich jednostrannou změnu. Když totiž vyjdeme ze skutečnosti, že tento jejich výslovný zákaz existoval v době, kdy ani obecná možnost takového ujednání neexistovala, jeho absence nyní, kdy obecná možnost existuje, vyvolává otázky o skutečném úmyslu zákonodárce. Bude velmi zajímavé sledovat, jak se k tomuto tématu vyjádří judikatura, lze očekávat, že by se pojistitelé mohli pokusit využít ustanovení § 1752 i ve vztazích se spotřebiteli, jelikož možnost jednostranně měnit pojistné podmínky by pro ně byla nesmírně lákavá a ušetřila by jim jak spoustu finančních prostředků, tak času vzhledem k administrativní náročnosti změny obchodních podmínek za situace, kdy se změnou musí souhlasit každý jeden spotřebitel v každém konkrétním smluvním vztahu.

Obchodním podmínkám se věnuje také § 1753 NOZ¹¹⁹, který zakotvuje neúčinnost některých ustanovení obchodních podmínek. Neúčinné budou ta ujednání, která druhá strana nemohla rozumně očekávat, pokud je výslovně nepřijala. Zákonodárce zde stanovil, že k opačnému ujednání se nepřihlíží, čímž určil kogentní povahu této normy. Dále uvádí, že povaha těchto ustanovení se posuzuje nejen dle jejich obsahu, ale také způsobu jeho vyjádření. Zákonodárce zde reaguje na častou a velmi kritizovanou praxi podnikatelů, kteří do svých obchodních podmínek často zařazují podstatná ujednání, mění obsah smluv, která jsou pro běžného spotřebitele neočekávaná a vzhledem k jejich způsobu vyjádření často nečitelná. Důvodová zpráva jako příklad takového ujednání uvádí „ustanovení vylučující odpovědnost strany za splnění určitých povinností ze smlouvy, ač smlouva sama navozuje rozumné očekávání, že odpovědnost za splnění smlouvy nebude dotčena“ a dále specifikuje: „Nejde však jen o ustanovení s neočekávaným obsahem, ale i ustanovení vyjádřená pro

¹¹⁹ § 1753 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je neúčinné, nepřijala-li je tato strana výslovně; k opačnému ujednání se nepřihlíží. Zda se jedná o takové ustanovení, se posoudí nejen vzhledem k jeho obsahu, ale i ke způsobu jeho vyjádření.

druhou stranu nejasně, nebo drobným, špatně čitelným písmem, pokud mění, nebo doplňují obsah smlouvy způsobem, který druhá strana nemohla rozumně očekávat.¹²⁰ Zákon zde navazuje na judikaturu ústavního soudu, který stanovil, že od podnikatele, který je vzhledem ke své odborné převaze ve fakticky výhodnějším postavení vůči spotřebiteli, lze očekávat, že se ve vztahu ke spotřebiteli bude chovat v obecné poloze poctivě. Obchodní podmínky ve vztazích se spotřebiteli mají sloužit především k tomu, aby nebylo nezbytné do každé smlouvy přepisovat ujednání technického a vysvětlujícího charakteru. Naopak nesmějí sloužit k tomu, aby do nich v často nepřehledné, složitě formulované a malým písmem psané formě skryl dodavatel ujednání, která jsou pro spotřebitele nevýhodná a o kterých předpokládá, že pozornosti spotřebitele nejspíše uniknou (například rozhodčí doložka, nebo ujednání o smluvní pokutě). Takovému nepoctivému jednání nelze přiznat právní ochranu.¹²¹

Záměr zákonodárce je tedy jasný, je jím především ochrana slabší strany smlouvy, kdy ujednání, která v rámci úpravy předchozí mohla být účinná, i když byla obsažena jen v obchodních podmínkách a svým způsobem před slabší smluvní stranou skryta, nyní, pokud je budou chtít podnikatelé zachovat, budou muset být nejspíše uvedena přímo v textu smlouvy, čímž budou přijata výslovně¹²². Je nepochybné, že potřeba zakročit proti podobným nekalým praktikám podnikatelů, byla na místě, účinnost této úpravy může být do budoucna otázkou, na který opět odpoví až budoucí judikatura, která především určí výklad ustanovení *pro protistranu rozumně neočekávatelné*. Dle mého názoru by měly soudy pečlivě posoudit každý jednotlivý případ takovýchto ujednání a zjistit jejich skutečný účel. V případě, že se ve své podstatě vymykají ujednáním vhodným pro obchodní podmínky, jak je výše zmíněná judikatura vymezila, tedy především ujednání technického a informativního charakteru, a dojde-li soud k závěru, že jde o ujednání nevhodná, neměl by jim poskytnout právní ochranu. Obsah § 1753 vychází ze zásad mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT, konkrétně z pravidla čl. 2.20.¹²³ Je otázka, jakým způsobem toto ustanovení zasahuje do obecného principu soukromého práva *vigilantibus iura scripta sunt*, čemuž se blíže věnuji v závěru následující podkapitoly týkající se smluv uzavíraných adhezním způsobem.

¹²⁰ DZ NOZ: k § 1751 – 1754.

¹²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11

¹²² WAWERKOVÁ: *Změny v pojištění...*, s. 56.

¹²³ PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS. In: www.unidroit.org [online]. 1994 [cit. 12. června 2014]. Dostupné na <http://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-1994>.

3.5 Smlouvy uzavírané Adhezním způsobem

NOZ zavádí novou právní úpravu smluv uzavíraných adhezním způsobem, a to v § 1798 až 1801. Jakkoli je tato úprava nová, pojem adhezních smluv, formulářových smluv atp. byl v praxi znám již před jejím zavedením. Konkrétní ustanovení týkající se smluv uzavřených adhezním způsobem jsme v českém právu do účinnosti NOZ neměli možnost najít, avšak tento způsob uzavírání smluv byl a je běžnou praxí, která především podnikatelům usnadňuje obchodní činnost. Neexistující zákonnou úpravu doplnila judikatura, která vymezila adhezní smlouvu jako „smlouvu, pro niž je charakteristické, že její obsah není výsledkem jednání smluvních stran, nýbrž byl předem určen stranou v postavení dodavatele, aniž by její druhá strana v postavení objednatele měla možnost ovlivnit.“¹²⁴ Vedle toho, že je tento způsob uzavření smlouvy pro podnikatele efektivní, mu ale také poskytuje možnost, zpravidla slabší smluvní straně vnutit, pro sebe výhodnější smluvní podmínky bez toho, aby tato smluvní strana měla možnost tyto podmínky změnit, dokonce i tak, aby o nich smluvní strana v podstatě nevěděla. Předcházející právní úprava neobsahovala konkrétní ochranu před tímto jednáním, využít se daly pouze obecné instituty dobrých mravů a zásad poctivého obchodního styku.¹²⁵

NOZ již takovou ochranu poskytuje, a to především stanovením neplatnosti, či naopak podmínek platnosti doložek obsažených ve smlouvách uzavíraných adhezním způsobem, které by mohly poškozovat slabší smluvní stranu. Tato ochrana je v některých rysech obdobná s ochranou slabší smluvní strany v úpravě obchodních podmínek, která je předmětem předchozí podkapitoly, praxe totiž dokazuje, že právě při uzavírání smluv adhezním způsobem dochází v drtivě většině případů také k využití odkazů na obchodní podmínky. Ochrana poskytovaná při uzavírání smluv adhezním způsobem je ve svém rozsahu širší, jelikož podmínky, které stanovuje, se nevztahují pouze na ujednání v obchodních podmínkách, ale také na samotný text adhezních smluv. Je vhodné také upozornit, že tato ochrana se vztahuje na jakékoli uzavírání smluv adhezním způsobem, ať už jde o spotřebitelský vztah, či nikoli.

NOZ upravuje smlouvy uzavírané adhezním způsobem v části čtvrté, hlavě I., dílu 3, týkajícího se obsahu závazků. Věnuje se více obsahu těchto smluv, než způsobu jejich uzavírání, proto také nehovoří o *adhezních smlouvách*, jelikož tento výraz je spíše slangový¹²⁶. Přesto § 1798¹²⁷ stanoví, na které smlouvy se následující úprava použije, tedy

¹²⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2010, čj. 23 Cdo 1201/2009

¹²⁵ DZ NOZ: k § 1798 – 1801.

¹²⁶ Tamtéž

¹²⁷ § 1798 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:

definuje situaci, kdy dochází k uzavření smlouvy adhezním způsobem. Jde o smlouvy, u kterých byly základní podmínky určeny jednou ze smluvních stran, nebo podle jejich pokynů, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit. Při srovnání s výše uvedenou definicí, kterou poskytovala judikatura, je zde zřejmá návaznost. V odst. 2 tohoto ustanovení zavádí zákonodárce vyvratitelnou právní domněnku, že smlouvy uzavírané formulářovým, či obdobným způsobem jsou smlouvy uzavírány způsobem adhezním. Zde znovu návaznost na předchozí praxi, kdy *formulářové smlouvy* byly vždy uváděny jako typický příklad smluv adhezních. Pokud by se tedy smluvní strana chtěla vyhnout ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem, a přesto chtěla použít k obchodnímu styku formulář, musela by, pravděpodobně dosti složitě, dokazovat, že druhá strana měla skutečnou příležitost ovlivnit obsah základních podmínek smlouvy.

Úvodní ustanovení tedy vymezilo věcnou působnost následujících norem, které již stanovují podmínky platnosti některých doložek¹²⁸ v těchto smlouvách. Ustanovení § 1799¹²⁹ řeší situaci, kdy smlouva obsahuje doložku odkazující na obchodní či obdobné podmínky, tedy podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy. Platnost této doložky je podmíněna skutečností, že s jejím významem byla slabší smluvní strana seznámena, její platnost je zachována také v případě, že se prokáže, že slabší smluvní strana musela význam doložky znát. Zákonodárce tedy po smluvní straně, která nabízí smlouvu adhezním způsobem, požaduje konkrétní seznámení druhé smluvní strany s danou doložkou a s tím, že doložka odkazuje na obchodní podmínky, které jsou mimo hlavní text smlouvy¹³⁰. Situací, kdy slabší smluvní strana musela význam doložky znát, zákonodárce zřejmě zamýšlel takovou, kdy jsou smluvní strany delší dobu v obchodním styku a uzavírají více smluv se stejným obsahem, kdy u předchozích smluv došlo k řádnému seznámení slabší smluvní strany s odkazující doložkou.

Následuje § 1800¹³¹ rozdělený do dvou odstavců, první z nich znovu stanovuje podmínky, za kterých mohou být některé doložky platné, druhý poté stanoví další druh

Odst. 1) Ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem platí pro každou smlouvu, jejíž základní podmínky byly určeny jednou ze smluvních stran nebo podle jejich pokynů, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit.

Odst. 2) Použije-li se k uzavření smlouvy se slabší stranou smluvní formulář užívaný v obchodním styku nebo jiný podobný prostředek, má se za to, že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem.

¹²⁸ Pod pojmem doložka si lze v podstatě představit jakoukoli část smlouvy.

¹²⁹ § 1799 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Doložka ve smlouvě uzavřené adhezním způsobem, která odkazuje na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy, je platná, byla-li slabší strana s doložkou a jejím významem seznámena nebo prokáže-li se, že význam doložky musela znát.

¹³⁰ Zároveň je třeba mít stále na paměti podmínky odkazů na obchodní podmínky stanovené v § 1751 až 1753, viz předchozí podkapitola.

¹³¹ § 1800 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:

Odst. 1) Obsahuje-li smlouva uzavřená adhezním způsobem doložku, kterou lze přečíst jen se zvláštními obtížemi, nebo doložku, která je pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelná, je tato doložka platná,

doložek, které budou neplatné vždy. Do právního řádu také zavádí novou konstrukci *osoby průměrného rozumu*, tento neurčitý právní pojem bude muset být v budoucnu judikaturou blíže vymezen a než se tak stane, nastane určitá právní nejistota na straně podnikatelů jak jej vykládat, které doložky mohou být pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelné. Podnikatelé, kteří uzavírají smlouvy adhezním způsobem, mezi které musíme počítat i pojišťovny, budou muset nyní pečlivě zvážit všechna ustanovení svých smluv, budou-li se chtít vyhnout případným negativním důsledkům v podobě neplatnosti doložek a následným soudním sporům, které přitahují negativní pozornost veřejnosti a jsou nežádoucí vzhledem ke konkurenčnímu prostředí na trhu.

Úvodní odstavec výše zmiňovaného ustanovení podmiňuje platnost doložek obsažených ve smlouvě¹³², které lze přechíst jen se zvláštními obtížemi a těch, které jsou pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelné, dvojicí alternativních podmínek. První možností je, že tato doložka nepůsobí slabší straně újmu. Tedy zřejmě taková doložka, která nezatěžuje slabší stranu dalšími povinnostmi, nebo jinak nezhoršují její postavení. Je zřejmé, že pokud už je některá z těchto částí smlouvy zpracována tak, že ji lze přechíst jen se zvláštními obtížemi, nebo je nesrozumitelná, záměrem podnikatele bylo právě zhoršit postavení slabší strany. Další možností, jak zachovat podobná ustanovení smlouvy v platnosti je dostatečně význam těchto doložek smluvní straně vysvětlit, a tuto skutečnost poté doložit. Tendence ochrany slabší smluvní strany je ze všech těchto ustanovení zřejmá a praxe nám podává důkaz, že zavedení zvýšené ochrany je na místě. Především proto, že předcházející právní úprava žádnou konkrétní možnost ochrany neupravovala. Je ovšem otázkou, jaká bude praktická použitelnost těchto ustanovení, vzhledem ke způsobu uzavírání těchto závazků. Povaha doložek, v tomto ustanovení upravených, respektive způsob jejich prezentování v textu smlouvy není stanovena nijak taxativně, vzhledem k různorodosti způsobů, jak lze ustanovení smlouvy učinit těžko čitelným nebo nesrozumitelným. Co se týče čitelnosti, lze říci, že nejde „jen o text, který je psán velmi malým fontem (obecně je akceptovatelný font velikosti 10 a větší), ale také o text, který je např. díky svému barevnému provedení špatně čitelný. Text musí být koncipován tak, aby neodrazoval od přečtení a nepřebíjel obsah formou.“¹³³ Srozumitelnost chápeme ve

nepůsobí-li slabší straně újmu nebo prokáže-li druhá strana, že slabší straně byl význam doložky dostatečně vysvětlen.

Odst. 2) Obsahuje-li smlouva uzavřená adhezním způsobem doložku, která je pro slabší stranu zvláště nevýhodná, aniž je pro to rozumný důvod, zejména odchyluje-li se smlouva závažně a bez zvláštního důvodu od obvyklých podmínek ujednávaných v obdobných případech, je doložka neplatná. Vyžaduje-li to spravedlivé uspořádání práv a povinností stran, soud rozhodne obdobně podle § 577.

¹³² Respektive ať už ve smlouvách, nebo obchodních podmínkách.

¹³³ BEZOUŠKA, Petr. *Co je to adhezní smlouva?* [online]. ihned.cz, 30. září 2013 [cit. 13. dubna 2014]. Dostupné na <<http://zpravy.ihned.cz/c1-58789880-co-je-to-adhezni-smlouva>>.

smyslu pochopitelnosti textu a schopnosti na jeho základě zjistit, jaké důsledky pro slabší stranu doložka má¹³⁴.

Druhý odstavec § 1800 NOZ stanovuje neplatnost těch doložek, které jsou pro slabší stranu zvláště nevýhodné, aniž je pro to rozumný důvod, jako příklad zákon uvádí situaci, kdy se smlouva závažně a bez zvláštního důvodu odchyluje od obvyklých podmínek ujednávaných v obdobných případech. Pokud se taková doložka ve smlouvě objeví, bude neplatná, bez ohledu na to, že ji slabší smluvní strana přijala, platná by byla jen v případě, že by pro ni byl rozumný důvod. Zde tedy zákonodárce zavádí další neurčitý pojem, který bude třeba vykládat vždy individuálně, vzhledem k okolnostem každého konkrétního případu.

Z výše uvedených ustanovení týkajících se adhezních smluv, ale také z § 1753, který se týká některých ustanovení obchodních podmínek, je zřejmá snaha o ochranu slabší smluvní strany. Jak jsem uvedl výše, důvody pro zavedení této ochrany bez pochyby existují a vzhledem k praktikám podnikatelů je tato snaha správná. Na druhou stranu však vyvolává sporné otázky, především zda nezachází příliš daleko a původně slabší stranu nezvýhodňuje nepřiměřeně. Jednou ze základních zásad soukromého práva je i zásada *vigilantibus iura scripta sunt*, která práva přičítá bdělým. Dle předchozí právní úpravy, kdy ochranu slabší smluvní strany v podobných situacích zajišťovaly instituty dobrých mravů, nebo zásady poctivého obchodního styku, se tyto v případných sporech střetávaly právě se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*. Tedy na jednu stranu bylo posuzováno, zda ujednání znevýhodňující slabší smluvní stranu obsažená ve smlouvě, nebo obchodních podmínkách byly, například, zakotveny způsobem odporujícím dobrým mravům, na druhé straně stála odpovědnost smluvní strany za své jednání a bylo ji přičítáno k tíži, když nevyužila své objektivní možnosti ke zjištění všech povinností, ke kterým se ve smlouvě zavazuje¹³⁵. Naopak dnešní úprava stanoví, že i přes souhlas smluvní strany s ustanovením smlouvy či obchodních podmínek jsou některá jejich ujednání neplatná, respektive je jejich platnost závislá na subjektivních vlastnostech smluvní strany, vyjádřených neurčitými právními pojmy, jako je *rozumné očekávání*, *rozumný důvod*, nebo zda je ujednání srozumitelné pro *osobu průměrného rozumu*. Tato úprava může vyvolávat rozporuplné situace a otázky, na jedné straně jde o ustanovení, které je ku prospěchu slabší smluvní strany a zvyšuje jeho

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Viz např. *Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2009, 33 Odo 1560/2006*: „...o omyl, který lze omluvit, nepůjde tehdy, měla-li jednající (a omylu se pak dovolávající) osoba možnost se takovému omylu vyhnout vlastní pečlivostí při seznání skutečností rozhodujících pro uskutečnění právního úkonu. Nelze totiž akceptovat, že by bylo možno se účinně dovolat neplatnosti pro omyl podle § 49a obč. zák. za situace, kdy by omylu se dovolávající osoba zanedbala pro ni ve věci objektivně existující možnost přesvědčit se o pravém stavu věci a bez příčiny se ve svém úsudku nechala mylně ovlivnit případnými dojmy, náznaky řešení, resp. hypotézami o vlastnostech předmětu zamýšleného právního úkonu.“

ochranu, v obecné rovině však zároveň podporuje nezodpovědnost a tak trochu i právní nejistotu.¹³⁶ Nové pravidla, která zavádí NOZ nutně, pokud má být docílen záměr zákonodárce, musejí znamenat změnu běžného obchodního styku, ať už při využití obchodních podmínek, či uzavírání smluv adhezním způsobem, který je dnes naprosto běžnou praxí. Podnikatelé se této nové úpravě budou muset přizpůsobit, což pro ně bude znamenat zvýšené náklady. Neměl by totiž nadále být standardem dnešní způsob uzavírání smluv, kdy je podnikatelem klientovi předložen často stoh nepřehledných papírů, na kterém je na různých místech pouze vyznačeno, kde se má osoba podepsat, a klient ovlivněn svou neznalostí, zmateností a obchodními technikami prodejce často jen slepě podepisuje a nakonec je rád, že jednání o smlouvě vůbec skončilo a smlouva je uzavřena, ať už za jakýchkoli podmínek. Obě strany, tedy jak podnikatelé, tak subjekty, které s nimi vstupují do smluvních vztahů, budou také muset počítat s určitou mírou právní nejistoty, kterou NOZ nevyhnutelně přináší, a která nebude odstraněna v krátké době, nýbrž na vyjasnění judikaturou si budou muset počkat nejspíše několik let.

V závěrečném ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem, tedy § 1801¹³⁷ je poté vymezen jeho kogentní charakter, kdy k ustanovením smlouvy, která by vylučovala tuto úpravu, se nepřihlíží. To ovšem neplatí pro smlouvy uzavírané mezi podnikateli, u kterých se tedy subjekty budou moci smluvně od těchto pravidel odchýlit, zákonodárce počítá s tím, že podnikatel při své obchodní činnosti již není natolik slabší smluvní stranou, aby musel požívat tuto zvláštní ochranu. Zároveň však znovu kogentně, a to i pro jednání mezi podnikateli, stanoví, že doložka v obchodních či jiných podmínkách nesmí hrubě odporovat obchodním zvyklostem nebo zásadě poctivého obchodního styku. Tento rozpor musí samozřejmě prokazovat smluvní strana, která se jej dovolává. Tedy ta, které byla tato doložka druhou smluvní stranou navržena.

3.6 Informační povinnost pojistitelů a následky jejího nedodržení

Tato podkapitola se věnuje informačním povinnostem, které NOZ ukládá pojistitelům, dále také zvláštní odpovědnosti pojistitelů za poskytnuté informace, jako subjektu, který jedná jako příslušník určitého povolání, či stavu. NOZ podobně jako ZPS zakotvuje celou řadu

¹³⁶ HOUT, Martin. *Překvapivé klauzule v obchodních podmínkách aneb kam kráčíš, ochrana spotřebitele?* [online]. epravo.cz, 24. ledna 2014 [cit. 13. června 2014]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/prekvapive-klauzule-v-obchodnich-podminkach-aneb-kam-kracis-ochrana-spotrebitel-93410.html?mail>>.

¹³⁷ § 1801 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Odchýlí-li se strany od § 1799 nebo 1800 nebo vyloučí-li některé z těchto ustanovení, nepřihlíží se k tomu. To neplatí pro smlouvy uzavřené mezi podnikateli, ledaže strana prokáže, že doložka uvedená mimo vlastní text smlouvy a navržena druhou smluvní stranou hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku.

informačních povinností ať už pojistitelů, nebo pojistníků, či pojištěných, ať už před vznikem pojištění, nebo v jeho průběhu, například povinnost pojistníka informovat pojistitele o změně pojistného rizika dle § 2790 NOZ. V případě vzniku pojistných událostí má dokonce povinnost každý, kdo se považuje za oprávněnou osobu, informovat o pojistné události pojistitele, úplnou novinkou je, že obdobné oznámení může učinit kterákoli osoba, která má na pojistném plnění právní zájem. Tyto povinnosti většinou korespondují s předchozí právní úpravou, jejich nedodržení má různé následky, od možnosti odstoupit od smlouvy přes možnost navrhnout změny výše pojistného až zániku práva na pojistné plnění. Podstatné změny ovšem přináší právní úprava poskytování informací od pojistitelů směrem k zájemcům o pojištění.

V ZPS byly informační povinnosti pojistitelů upraveny v § 14 odst. 1¹³⁸, kdy pojistitel byl povinen pravdivě a úplně odpovědět na všechny písemné dotazy pojistníka či pojištěného týkající se sjednávaného soukromého pojištění, čemuž odpovídala zároveň povinnost pojistníků a pojištěných odpovědět na obdobné dotazy pojistitelů. Následky nesplnění této povinnosti poté byly stanoveny v § 23 odst. 1 a odst. 2¹³⁹. Zodpověděl-li pojistitel, nebo zástupce pojistitele při sjednávání smlouvy byť z nedbalosti nepravdivě či neúplně písemné dotazy pojistníka, založil tím jeho právo od smlouvy odstoupit, a to do 2 měsíců od okamžiku, kdy se o této skutečnosti dozvěděl, tato lhůta byla prekluzivní. Podmínkou však bylo, aby v případě, že by pojistník měl přístup k pravdivým, či úplným informacím, tuto pojistnou smlouvu neuzavřel. Obdobné pravidlo poté platilo, když docházelo ke změnám pojistné smlouvy. Odstoupením se smlouva rušila od počátku a pojistitel byl povinen vrátit přijaté pojistné, od kterého si mohl odečíst již případné plnění dle smlouvy, respektive náklady spojené se vznikem a správou pojištění.¹⁴⁰ Tento koncept zavedl již OZ ve své původní podobě a při změně úpravy byl vždy převzat.

NOZ tuto úpravu také obsahuje, respektive své řešení této situace na předchozí úpravě staví, ale přidává novinky, především ve prospěch pojistníků. Znovu se při zkoumání změny

¹³⁸ § 14 odst. 1 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě: Pojistník a pojištěný jsou povinni pravdivě a úplně odpovědět na všechny písemné dotazy pojistitele týkající se sjednávaného soukromého pojištění. To platí i v případě, že jde o změnu soukromého pojištění. Stejnou povinnost má pojistitel vůči pojistníkovi a pojištěnému.

¹³⁹ § 23 odst. 1 a odst. 2 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě:

Odst. 1 Zodpověděl-li pojistník nebo pojištěný při sjednávání pojistné smlouvy úmyslně nebo z nedbalosti nepravdivě nebo neúplně písemné dotazy pojistitele týkající se sjednávaného soukromého pojištění, má pojistitel právo od pojistné smlouvy odstoupit, jestliže při pravdivém a úplném zodpovězení dotazů by pojistnou smlouvu neuzavřel. Toto právo může pojistitel uplatnit do 2 měsíců ode dne, kdy takovou skutečnost zjistil, jinak právo zanikne. To platí i v případě změny pojistné smlouvy.

Odst. 2 Stejně právo odstoupit od pojistné smlouvy jako pojistitel má, za podmínek podle odstavce 1, i pojistník, jestliže mu pojistitel nebo jím zmocněný zástupce nepravdivě nebo neúplně zodpověděl jeho písemné dotazy týkající se sjednávaného soukromého pojištění.

¹⁴⁰ KARFÍKOVÁ, PŘIKRYL: *Pojišťovací právo...*, s. 241.

soukromého pojistného práva nemůžeme zaměřit pouze na konkrétní úpravu ustanovení o pojistné smlouvě, ale také na obecnou úpravu v NOZ. Jak jsem uvedl výše, v předchozí úpravě si práva a povinnosti subjektů ve vzájemné informovanosti při uzavírání pojištění, nebo při jeho změně, odpovídaly. Byla zde povinnost uvést pravdivé a úplné informace, při jejím porušení mohla druhá strana do 2 měsíců odstoupit od smlouvy. NOZ upravuje informační povinnosti v § 2788¹⁴¹ a 2789¹⁴², následky jejich nedodržení v § 2808.

§ 2788 podobně jako předchozí úprava ukládá povinnost zájemci o pojištění, pojistníkovi a pojištěnému, aby při uzavírání pojištění, nebo jeho změně, pravdivě a úplně odpověděli na písemné dotazy pojistitele. Oproti předchozí právní úpravě pouze upřesňuje, že musí jít o informace týkající se hodnocení pojistného rizika a jiné podstatné informace ovlivňující pojistitelovo rozhodnutí, zda pojistné riziko pojistí a za jakých podmínek. Porušením této povinnosti vniká právo pojistitele do dvou měsíců od doby, kdy se o porušení dozvěděl, nebo musel dozvědět, od smlouvy odstoupit dle § 2808 odst. 1¹⁴³, musí však dokazovat skutečnost, že při řádném splnění povinnosti by smlouvu neuzavřel.

Ovšem následná úprava § 2789 zavádí změny do zavedené praxe a znovu v rámci ochrany pojistníků jako slabší smluvní strany¹⁴⁴ zatěžuje pojistitele novými povinnostmi, respektive jde ještě dále a uplatňuje u pojistitelů nový zvláštní druh odpovědnosti a opravňuje pojistníky, aby odstoupili od smlouvy, kdy toto právo neváže na žádnou (!) propadnou lhůtu. Pro logičtější srovnání s předchozí úpravou je lepší se nejdříve zaměřit na ustanovení § 2789 odst. 2, ten znovu zavazuje pojistitele k pravdivému a úplnému zodpovězení písemných dotazů pojistníka nebo zájemce o pojištění. V odstavci prvním tohoto ustanovení je zakotvena nová povinnost pojistitele upozornit zájemce o pojištění na skutečnost, že nabízené pojištění

¹⁴¹ § 2788 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:

Odst. 1 Dotáže-li se pojistitel v písemné formě zájemce o pojištění při jednání o uzavření smlouvy nebo pojistníka při jednání o změně smlouvy na skutečnosti, které mají význam pro pojistitelovo rozhodnutí, jak ohodnotí pojistné riziko, zda je pojistí a za jakých podmínek, zodpoví zájemce nebo pojistník tyto dotazy pravdivě a úplně. Povinnost se považuje za řádně splněnou, nebylo-li v odpovědi zatajeno nic podstatného.

Odst. 2 Co je v odstavci 1 stanoveno o povinnosti pojistníka, platí obdobně i pro pojištěného.

¹⁴² § 2789 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:

Odst. 1 Musí-li si pojistitel být při uzavírání smlouvy vědom nesrovnalostí mezi nabízeným pojištěním a zájemcovými požadavky, upozorní ho na ně. Přitom se vezme v úvahu, za jakých okolností a jakým způsobem se smlouva uzavírá, jakož i to, je-li druhé straně při uzavírání smlouvy nápomocen zprostředkovatel nezávislý na pojistiteli.

Odst. 2 Dotáže-li se zájemce při jednání o uzavření smlouvy nebo pojistník při jednání o změně smlouvy v písemné formě pojistitele na skutečnosti týkající se pojištění, zodpoví pojistitel tyto dotazy pravdivě a úplně.

¹⁴³ § 2808 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Porušil-li pojistník nebo pojištěný úmyslně nebo z nedbalosti povinnost stanovenou v § 2788, má pojistitel právo od smlouvy odstoupit, prokáže-li, že by po pravdivém a úplném zodpovězení dotazů smlouvu neuzavřel. Pojistník má právo od smlouvy odstoupit, porušil-li pojistitel povinnost stanovenou v § 2789. Právo odstoupit od smlouvy zaniká, nevyužije-li je strana do dvou měsíců ode dne, kdy zjistila nebo musela zjistit porušení povinnosti stanovené v § 2788.

¹⁴⁴ DZ NOZ: k § 2789.

neodpovídá jeho skutečným potřebám, konkrétně na nesrovnalosti mezi nabízeným pojištěním a zájemcovými požadavky. Zavádí zde tedy obecnou informační povinnost pojistitele, kterou mu ukládá na základě domněnky, že pojistitel má zvláštní kvality odborníka pracujícího v úzce specializovaném odvětví.¹⁴⁵ § 2808 odst. 1 poté stanoví, že v případě porušení těchto povinností je pojistník oprávněn od smlouvy odstoupit, 2 měsíční prekluzivní lhůta se však na porušení těchto povinností nevztahuje, tou je limitován pouze pojistitel pro případ porušení povinností ze strany pojistníka dle § 2788. Pojistníkům je tedy do rukou vložena nová možnost kdykoli v průběhu pojištění za určitých podmínek odstoupit od smlouvy, odstoupení se řídí § 2788 odst. 2, které už klasicky přebírá předchozí úpravu. Odstupuje-li pojistník, má nárok na vrácení pojistného, snížené o již případně vyplacené pojistné plnění, odstupuje-li pojistitel, může si od pojistného odečíst náklady spojené se vznikem a správou pojištění.

Zvýhodnění pojistníků je tady naprosto markantní a pojistitelé na něj musí reagovat. Z uvedených změn a snahy zákonodárce o ochranu slabší smluvní strany vyplývá nutnost změny běžného způsobu uzavírání pojištění, pokud by nedošlo k přizpůsobení se novým podmínkám, pojistitelé by se vystavovali obrovskému riziku, kdy by v budoucnu museli vracet velké obnosy již vybraného pojistného, nebo, viz předchozí podkapitola, by některá ustanovení jejich smluv byla neplatná. Na druhou stranu pojistník by při zachování současného způsobu uzavírání smluv sice měl nové možnosti ochrany před nepoctivým jednáním pojistitelů, často by se však dostával do důkazní nouze, jelikož by například uvedení svých požadavků a jejich rozpor s nabídnutým pojištěním dle § 2789 jen těžko prokazoval. Proces reakce pojišťoven na nastolené změny bude zajímavým tématem ke sledování, případné soudní spory poté výzvou pro soudnictví, které znovu bude muset podrobněji vymezit hranice těchto nových možností pojistníků. Je totiž otázkou, zda takto silná oprávnění v rukou pojistníků, bez časového omezení, nepovedou k jejich zneužití. Některé pojišťovny již avizovaly, že nově bude při uzavírání smlouvy vyplňován zájemcem o pojištění dotazník, který bude sloužit jako záznam jednání o smlouvě a bude pro případné spory archivován.¹⁴⁶

Tato úprava zatěžující pojistitele navazuje na právní úpravu NOZ, který již v ustanovení § 5 odst. 1 říká: „Kdo se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu, dává tím najevo, že je schopen jednat se znalostí a pečlivostí, která je s jeho povoláním nebo stavem spojena. Jedná-

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Vlnář: *S novým „občanem“ stoupá důležitost odpovědnostního pojištění* [online]. opojisteni.cz, 9. října 2013 [cit. 16. června 2014]. Dostupné na <<http://www.opojisteni.cz/kdo-je-kdo/rozhovory/vlnar-vlnar-s-novym-obcanem-stoupa-dulezitost-odpovednostniho-pojisteni/>>.

li bez této odborné péče, jde to k jeho tíži.“ Ve své části čtvrté, hlavě III., oddílu 2 týkajícího se náhrady škodu, pododdílu 2, který obsahuje zvláštní ustanovení o náhradě škody, upravuje v § 2950¹⁴⁷ odpovědnost za škodu způsobenou informací nebo radou. Tomuto ustanovení před účinností NOZ neodpovídalo žádné ustanovení OZ, ale nejde o novinku úplnou, dle důvodové zprávy je tato úprava vlastní již právu římskému¹⁴⁸. Tato strohá úprava může do budoucna vyvolávat spoustu sporných otázek, stručnost zákonodárce ať již v samotném ustanovení, nebo v důvodové zprávě může vést spíše k právní nejistotě, delší rozbor tohoto druhu odpovědnosti, respektive odpovědnosti za škodu dle NOZ vůbec by byl spíše tématem pro celou vědeckou práci, proto se jim zde dále nezabývám. K úplnosti tohoto tématu je třeba také upozornit na novinku NOZ, který v § 1728¹⁴⁹ zavádí právní úpravu předsmluvní odpovědnosti, její neexistenci zákonodárce považoval za nedostatek předchozí úpravy¹⁵⁰, a proto při zachování smluvní svobody zavazuje každého, kdo uzavírá smlouvu, aby druhé straně sdělil všechny skutkové a právní skutečnosti důležité pro rozhodnutí o uzavření smlouvy a aby bylo vždy zřejmé, proč má strana zájem na uzavření smlouvy.

¹⁴⁷ § 2950 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: Kdo se hlásí jako příslušník určitého stavu nebo povolání k odbornému výkonu nebo jinak vystupuje jako odborník, nahradí škodu, způsobí-li ji neúplnou nebo nesprávnou informací nebo škodlivou radou danou za odměnu v záležitosti svého vědění nebo dovednosti. Jinak se hradí jen škoda, kterou někdo informací nebo radou způsobil vědomě.

¹⁴⁸ DZ NOZ: k § 2950.

¹⁴⁹ § 1728 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:

Odst. 1 Každý může vést jednání o smlouvě svobodně a neodpovídá za to, že ji neuzavře, ledaže jednání o smlouvě zahájí nebo v takovém jednání pokračuje, aniž má úmysl smlouvu uzavřít.

Odst. 2 Při jednání o uzavření smlouvy si smluvní strany vzájemně sdělí všechny skutkové a právní okolnosti, o nichž ví nebo vědět musí, tak, aby se každá ze stran mohla přesvědčit o možnosti uzavřít platnou smlouvu a aby byl každé ze stran zřejmý její zájem smlouvu uzavřít.

¹⁵⁰ DZ NOZ: § 1728.

4 Závěr

V průběhu práce jsem došel k jasnému závěru, že pojištění je natolik zvláštním institutem, že si zaslouží akademickou pozornost. Postupem času stalo naprosto běžnou součástí lidského života, umožňující ochranu nejdůležitějších zájmů člověka jako jsou jeho život, zdraví, následně majetek a další. Nelze pominout také jeho ekonomický význam, kdy slouží k uchování hodnot, především ve spojení s investicemi. Nakonec je tento závazek natolik odlišný od ostatních, že si v právním řádu vždy nacházel své vlastní místo, potřeboval speciální úpravu a některé obecné zásady u něj neplatí.

Cílem mé práce bylo prozkoumat změny v soukromém pojistném právu po přijetí NOZ, a vybraným změnám se věnovat detailně. Hypotézy vymezené v úvodu práce se v průběhu její tvorby většinou potvrdily, rozdíl byl v intenzitě jejich naplnění. Nejprve jsem vymezil jakým směrem se soukromé pojistné právo v NOZ vydává, jak jsem uvedl v úvodu, hodnotit celé soukromé pojistné právo v jedné diplomové práci by pro svou obecnost nemělo význam a spousta změn s působením NOZ ještě vyjde najevo. Na první pohled se soukromé pojistné právo, jeho výslovná úprava, příliš nemění, je však nově zařazena v kodexu soukromého práva, což má rozsáhlé následky. Jasnou tendencí je ochrana slabší smluvní strany, která se prolíná většinou rozebíraných institutů, ať už ve změnách používání obchodních podmínek, uzavírání smluv adhezním způsobem, nebo nových informačních povinnostech pojistitelů.

Hlavní hypotézou mé práce bylo, že největší změny do soukromého pojistného práva přineslo jeho zařazení do kodexu soukromého práva, respektive změny v soukromém právu, které NOZ přináší pro všechny závazky. Tato hypotéza se potvrdila, když tři z pěti hlavních oblastí, kterými jsem se v práci zabýval, neměly svůj základ v úpravě pojistné smlouvy, ale v jiných ustanoveních, šlo o uzavírání smluv adhezním způsobem, používání pojistných podmínek jako všeobecných obchodních podmínek a vymezení pojmu pojistitele, což souvisí s novým pojetím podnikatele v NOZ. Další hypotézou, vedle již výše zmíněné ochrany slabší smluvní strany, bylo zvýšení nákladů pojistitelů souvisejících s novinkami v uzavírání pojištění, novými povinnostmi a novými možnostmi, kdy pojistitelé budou muset vyplácet zpět pojistné. Konkrétně je nově pojistitel povinen vrátit veškeré pojistné při odstoupení pojistníka od smlouvy, a to kdykoli v průběhu pojištění, pokud pojistník prokáže, že uzavřené pojištění neodpovídalo jeho požadavkům. Pojistník má novou odpovědnost za škodu způsobenou poskytnutou informací, nebo radou. Novinky při uzavírání smluv adhezním způsobem nebo používání pojistných podmínek také představují zvýšené náklady pro

pojistitele. Samostatnou kapitolou jsou potom změny v náhradě škody. Tyto zvýšené náklady budou pojišťovny kompenzovat zvýšením pojistného, aby dostaly své povinnosti a byly schopny vždy vyplácet pojistná plnění, samozřejmě také k zachování ziskovosti. U jednotlivých témat jsem také často došel k závěru, že do vydání příslušné judikatury bude u nových práv a povinností panovat jak na straně pojistníků tak pojistitelů určitá míra právní nejistoty, tuto myšlenku jsem také předpokládal již v úvodu.

Následně jsem se detailněji věnoval pěti oblastem, které dle mého názoru doznaly výraznějších změn a mají tak vliv na pojistnou praxi. Nejprve jsem rozebral novou úpravu institutu pojistného zájmu, zde bylo především užitečné pozorovat vývoj jeho úpravy z historického hlediska. Pojem pojistného zájmu se do právního řádu sice vrátil v ZPS, ale jeho úprava byla nedostatečná. NOZ tento institut nejenže definuje, ale navazuje na prvorepublikovou úpravu a následně jej rozvádí, především následky jeho neexistence či odpadnutí. Nová úprava pojistného zájmu se snaží o jeho praktické využití jako podmínky vzniku a trvání pojištění. Můj konkrétní názor na funkčnost této úpravy rozebírám v příslušné kapitole, kde vyjadřuji určité pochyby. V této kapitole jsem se také věnoval novému pojetí posuzování dispozitivnosti nebo kogentnosti norem.

Dále jsem se věnoval subjektu pojistitele, u kterého jsem došel k závěru, který potvrzoval hlavní hypotézu mé práce, že největší změny do soukromého pojistného práva nepřináší samotné změny v jeho úpravě, ale změny v občanském právu. Závěrem je, že pojistitelem nyní nemusí být pouze pojišťovna, oprávněná dle veřejného práva, ale v podstatě kdokoli, kdo se zaváže poskytnout pojistné plnění. Toto téma souvisí s novým pojetím podnikatele a nezávislosti práva soukromého na právu veřejném.

Další kapitolou poté bylo používání pojistných podmínek, u kterého se sešly v jednom tématu dvě hypotézy práce, tedy ochrana slabší smluvní strany a zároveň, že obecná úprava má vliv na soukromé pojistné právo. Pojistné podmínky, jako typický příklad všeobecných obchodních podmínek jsou i nadále běžnou součástí pojistné praxe, předchozí úprava je však vůbec neupravovala, jelikož jedinou úpravou byla obchodněprávní ustanovení o obchodních podmínkách, kdy pojištění bylo považováno za absolutní neobchod. Nová úprava v NOZ tedy působí také na pojistné podmínky a zavádí nové povinnosti a omezení pro jejich použití, především pro jejich obsah a způsob odkazování na ně. NOZ nově nepojímá pojistné podmínky jako nedílnou součást pojistné smlouvy a dokonce připouští novou možnost jednostranné změny jejich obsahu, podmínky použití této možnosti v této kapitole detailně rozebírám. NOZ navazuje na judikaturu a zakazuje používat v obchodních podmínkách ujednání, které druhá strana nemohla rozumě očekávat.

Následně jsem se věnoval uzavírání smluv adhezním způsobem, tato úprava dosud v právním řádu chyběla a vychází z dosavadního přístupu judikatury a praxe k tomuto způsobu jejich uzavírání. Zákon především upravuje obsah těchto smluv. Stanovuje, která jejich ujednání jsou neplatná a za jakých podmínek lze jejich platnost zachovat, uvádí také, že některá ujednání budou neplatná vždy. Cílem je zde znovu jednoznačně ochrana slabší smluvní strany.

Posledním tématem jsou poté nové informační povinnosti, především ze strany pojistitele k pojistníkovi, kdy NOZ zavádí novou odpovědnost za škodu způsobenou radou nebo informací. Také dochází ke změně v povinnostech informovat zájemce o pojištění před uzavřením smlouvy. Zavádí se časově neomezená možnost pojistitele odstoupit od smlouvy, v případě, že jej pojistitel neupozornil, že nabízené pojištění neodpovídá jeho potřebám.

Při hodnocení jsem často vycházel z odborných článků k jednotlivým tématům, ty sloužili především pro bližší pochopení změn, jejich vlivu na praxi, a kterým změnám pojistitelé přikládají největší význam, které jsou pro něj nejzávažnější. U všech témat jsem však především na základě logické analýzy zjišťoval podstatu jednotlivých změn. Při výběrání tématu této práce hrála roli má roční praxe v oblasti zprostředkování pojištění, u které jsem dospěl k závěru, že jak pojišťovací zprostředkovatelé, tak hlavně pojistníci jsou negativně ovlivňováni neznalostí podstaty jednotlivých druhů pojištění nebo pojistně-právních institutů. Závěrem chci vyjádřit názor, že NOZ do oblasti pojištění především přináší potřebnou ochranu slabší smluvní strany, kdy z praxe bylo zřetelné, že tato je pro svou neodbornost často velmi znevýhodňována. Použitelnost této ochrany ovšem bude velmi záviset na pozornosti slabší smluvní strany a možnosti svá jednotlivá tvrzení dokázat. NOZ sice zvýšeně chrání slabší smluvní stranu, ovšem na rozdíl od předchozí úpravy upřednostňuje relativní neplatnost právního jednání, před absolutní, pokud tedy pojistníci případnou neplatnost nebudou namítat, zvýšená ochrana jim nepomůže. Stále tedy platí, že pojistníci, ale ne jen oni, všichni lidé, musí zůstat při vstupu do závazku ostražití, jelikož dle zásady *vigilantibus iura skripta sunt* právo náleží bdělým.

5 Seznam použitých zdrojů

Monografie

BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2013. 375 s.

BLAND, David. *Pojištění: Principy a praxe*. Praha: Česká asociace pojišťoven, 1997. 172 s.

BOHMAN, Ludvík, DRYJOVÁ, Libuše, WAWERKOVÁ, Magdalena. *Zákon o pojistné smlouvě: komentář*. 1. Vydání. Praha: Linde, 2004. 381 s.

FIALA, Josef a kol. *Lexikon: občanské právo*. 2. rozš. vydání. Ostrava: Sagit, 2001. 512 s.

HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Soukromé pojišťovací právo československé podle zákona z 23. prosince 1917*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1921. 340 s.

HORN, Josef. *Pojistné právo: zákon ze dne 3. července 1934 čís. 145 Sb. z. a n. o pojistné smlouvě, pojistné regulativy, zákon ze dne 11. července 1934, čís. 147, Sb. z. a n. o zabezpečení nároků pojistníků v pojištění soukromém a o státním dozoru na soukromé pojišťovny a ostatní ustanovení souvislá s právem pojistným s vysvětlivkami, srovnávacími statěmi a rozhodnutími nejvyšších stolic*. Praha: V. Linhart, 1934. 846 s.

KARFÍKOVÁ, Marie, PŘIKRYL, Vladimír. *Pojišťovací právo*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 351 s.

KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo*. Svazek II. 2. vydání. Praha: Orbis, 1974. 562 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I.: Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s.

PROJECT GROUP "RESTATEMENT OF EUROPEAN INSURANCE CONTRACT LAW". *Principles of European Insurance Contract Law: (PEICL)*. Mnichov: Sellier, 2009. 668 s.

SHELLE, Karel, HRADEC, Milan. *Historie právní úpravy pojišťovnictví. 1*. Vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 122 s.

SPIRIT, Michal. *Pojistné právo*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2000. 276 s.

ŠKOPOVÁ, Věra. *Pojistné právo*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1995. 180 s.

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 501/1917 Z.ř., o pojišťovací smlouvě

Zákon č. 145/1934 Sb., o pojistné smlouvě

Zákon č. 189/1950 Sb., o pojistné smlouvě

Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., obecný občanský zákoník rakouský

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech

První směrnice Rady 73/239/ EHS ze dne 24. července 1973 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti v přímém pojištění jiném než životním a jejího výkonu, ve znění pozdějších směrnic Evropského parlamentu a Rady

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/83/ES ze dne 5. listopadu 2002 o životním pojištění, ve znění pozdějších směrnic Evropského parlamentu a Rady

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/26/ES ze dne 16. května 2000 o sblížení právních předpisů členských států týkajících se pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a o změně směrnic Rady 73/239/EHS a 88/357/EHS, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/14/ES

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy ze dne 17. června 2008.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy ze dne 11. července 2007.

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 19. září 1922, RV II 164/22, Vážný č. 1860

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. ledna. 2008, 32 Odo 801/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2009, 33 Odo 1560/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2010, čj. 23 Cdo 1201/2009

Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11

Ostatní

Opinion of the European Economic and Social Committee on „The European Insurance Contract. Úř. věst. C 157/1, 28. června 2005.

WAWERKOVÁ, Magdalena. Změny v pojištění po rekodifikaci občanského zákoníku. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*. 2013, roč. 8, č. 2, s. 57.

Důvodová zpráva ze dne 18. 5. 2011. [online]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/OZ_Duvodova-zprava-11042011.pdf>.

Nejvyšší soud. *Metodika k § 2958 o.z.* [online]. nsoud.cz, 12. března 2014 [cit. 26. června 2014]. Dostupné na <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika>.

PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS.

In: www.unidroit.org [online]. 1994 [cit. 12. června 2014]. Dostupné na <<http://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-1994>>.

AUJEZDSKÝ, Josef. *Nový občanský zákoník: jak se změní používání obchodních podmínek?* [online]. lupa.cz, 5. listopadu 2013 [cit. 8. června 2014]. Dostupné na <<http://www.lupa.cz/clanky/novy-obcansky-zakonik-jak-se-zmeni-pouzivani-obchodnich-podminek/>>.

BEZOUŠKA, Petr. *Co je to adhezní smlouva?* [online]. ihned.cz, 30. září 2013 [cit. 13. dubna 2014]. Dostupné na <<http://zpravy.ihned.cz/c1-58789880-co-je-to-adhezni-smlouva>>.

HOUT, Martin. *Překvapivé klauzule v obchodních podmínkách aneb kam kráčíš, ochrano spotřebitele?* [online]. epravo.cz, 24. ledna 2014 [cit. 13. června 2014]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/prekvapive-klauzule-v-obchodnich-podminkach-aneb-kam-kracis-ochrano-spotrebitel-93410.html?mail>>.

NOVÁKOVÁ, Eva. *Co nového přinese nový občanský zákoník v oblasti odpovědnosti za škodu?* [online]. cap.cz, 2013 [cit. 19. června 2014]. Dostupné na <<http://cap.cz/ItemP.aspx?t=0&id=30>>.

ŠÍSTKOVÁ. *Přikryl: Nový občanský zákoník je revolucí v pojištění odpovědnosti* [online]. opojisteni.cz, 23. listopadu 2013 [cit. 19. června 2014]. Dostupné na <<http://www.opojisteni.cz/kdo-je-kdo/rozhovory/prikryl-novy-obcansky-zakonik-je-revoluci-v-pojisteni-odpovednosti/>>.

VESECKÝ, Zdeněk. *Zdraží všechny pojistky, na vině je nový občanský zákoník* [online]. podnikatel.cz, 24. ledna 2014 [cit. 19. června 2014]. Dostupné na <<http://www.podnikatel.cz/clanky/zdrazi-vsechny-pojistky-na-vine-je-novy-obcansky-zakonik/>>.

Vlnar: *S novým „občanem“ stoupá důležitost odpovědnostního pojištění* [online]. opojisteni.cz, 9. října 2013 [cit. 16. června 2014]. Dostupné na <<http://www.opojisteni.cz/kdo-je-kdo/rozhovory/vlnar-vlnar-s-novym-obcanem-stoupa-dulezitest-odpovednostniho-pojisteni/>>.

6 Shrnutí

Tématem mé diplomové práce je soukromé pojištění podle nového občanského zákoníku. V práci jsem nejdříve stručně uvedl do oblasti pojištění, vymezil soukromé pojistné právo a věnoval se obecným pojmům, které s pojištěním souvisí a jsou stěžejní pro orientaci v odvětví. Následně jsem vylíčil historický průběh vzniku právní úpravy pojištění, a to jak v zahraničí tak českých zemích. Poté jsem se věnoval úpravě soukromého pojistného práva na úrovni Evropské unie.

Stěžejní částí práce je kapitola zabývající se změnami v soukromém pojistném právu po přijetí NOZ. Nejdříve jsem popsal tendence kterými se soukromé pojistné právo po přijetí NOZ vydává, shrnul změny a rozebral jejich dosah. Poté jsem se v jednotlivých podkapitolách věnoval jednotlivým důležitým změnám, které NOZ do soukromého pojistného práva přinesl. Šlo především o změny související s institutem pojistného zájmu, nové vnímání subjektu pojistitele, změny v úpravě používání pojistných podmínek, novou úpravu uzavírání smluv adhezním způsobem a změny v informačních povinnostech mezi subjekty pojistného vztahu. V průběhu jsem také rozebíral další novinky, které NOZ přináší a ovlivňují soukromé pojistné právo, jako jsou nový způsob rozlišování kogentních a dispozitivních norem, výrazná ochrana slabší smluvní strany, nezávislost práva soukromého na právu veřejném, upozorňování na nesrovnalosti mezi požadavky zájemce o pojištění a nabídkou pojistitele, změny v rámci šetření pojistné události, přednost relativní neplatnosti právního jednání před neplatností absolutní.

7 Summary

The topic of my thesis is private insurance under the new Civil Code. Firstly I briefly introduced insurance, defined private insurance law and paid attention to the basic terms that are crucial for understanding the topic of insurance. Secondly I described history of insurance law abroad as well as in czech countries. Then I summarized private insurance law at the level of the European Union.

The main part of the thesis deals with changes in private insurance law after adoption of the new Civil Code. Firstly I described the new tendencies brought by the new civil code, then I summarized the changes and analyzed their reach. Then in each subhead I dealt with individual changes brought by the new Civil Code. Those are mainly changes related to the institute of insurable interest, new perception of the insurer, changes in regulation of the use of insurance conditions, new regulation of contracting by bonding method and changes in information obligations between subjects of insurance contract. Throughout the thesis I also dealt with other significant changes brought by the new Civil Code, that influence private insurance law.

8 Klíčová slova

Pojištění, soukromé pojistné právo, pojistitel, pojištěný, pojistník, pojistný zájem, pojistná smlouva, pojistné podmínky, nový občanský zákoník, smlouvy uzavírané adhezním způsobem.

Insurance, private insurance law, the insurer, the insured, the policyholder, insurable interest, insurance contract, insurance terms, new Civil Code, contracts concluded by bonding method.